

VÄLISPOLIITKA JA ARENGUKOOSTÖÖ PROGRAMM 2024–2027

Tulemusvaldkond	VÄLISPOLIITIKA
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatus kindlustatus rahvusvahelistes suhetes; heaolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil; Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.
Valdkonna arengukava	Välispoliitika arengukava 2030
Programmi nimi	VÄLISPOLIITKA JA ARENGUKOOSTÖÖ PROGRAMM
Programmi eesmärk	<i>Edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja välissuhtluse kaudu.</i>
Programmi periood	4 aastat (2024–2027)
Peavastutaja	Välisministeerium
Koostööpartnerid	HTM, JUM, KAM, KLIM, KUM, MEM, MKM, RAM, SIM, SOM, Riigikantselei, Vabariigi President

Sisukord:

1. Sissejuhatus	2
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve	3
2.1. Programmi eesmärk	3
2.2. Mõõdikud	3
2.3. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve	3
3. Perioodi 2024–2027 olulised tegevused	4
4. Hetkeolukorra analüüs (2023)	6
4.1 Valdkonda mõjutavad tulevikusuundumused	6
4.2 Olukorra ülevaade	6
I väljakutse: Venemaa agressioon Ukrainas	7
II väljakutse: Venemaalt lähtuvate riskide maandamine	10
III väljakutse: Üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis	11
IV väljakutse: Demokraatlike riikide sidususe tugevdamine ja toimeruumi kindlustamine	14
V väljakutse: Ekspordi ja investeeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas	16
VI väljakutse: Eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa	18
4.3. Hinnang senise tegevuse tulemuslikkusele	19
5. Meetmed, tegevused ja teenused	21
5.1 MEEDE 1: Eesti välis- ja julgeolekupoliitika	21
5.1.1 Programmi 1. tegevus: Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine	21

5.2 MEEDE 2: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades.....	26
5.2.1 Programmi 2. tegevus: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades	26
5.3 MEEDE 3: juriidilised, konsulaar, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimused	32
5.3.1 Programmi 3. tegevus: juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine.....	32
5.4 MEEDE 4: välismajandus	35
5.4.1 Programmi 4. tegevus: Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse.....	35
5.5 MEEDE 5: arengukoostöö ja humanitaarabi.....	39
5.5.1 Programmi 5. tegevus: arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine	39
Programmi juhtimiskorraldus.....	42

1. Sissejuhatus

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eesmärk on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu. Programm on koostatud „Välispoliitika arengukava 2030“ alusel ning selle rakendamiseks. See on kooskõlas asjakohaste valdkondlike arengukavadega ning strateegias „Eesti 2035“ käsitletud tulevikusuundumuste, arenguvajaduste, eesmärkide ja tegevustega.

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi moodustavad viis omavahel tihedalt seotud programmitegevust (Joonis 1):

- Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine;
- Eesti osalus globaalsetes teemades;
- juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine;
- Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse;
- arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine.

Joonis 1. Välispoliitika ja arengukoostöö programm, meetmed ja programmi tegevused

Programmiga soovitakse mõjutada järgmiseid valdkonna eesmärke:

- regionaalne julgeolek on tagatud;
- Eesti huvid välispoliitikas ja välissuhtluses on kaitstud;
- Eesti maine ja mõjukuse kasv;
- Eesti ekspordipotentsiaali realiseerimine;
- Eesti stabiilse ja soodsa ärikeskkonna mõju võimendamine;

- konsulaartenuste kliendimugavus ja kulutõhusus;
- välismaal elava eestlaskonna suurem kaasatus;
- rahvusvaheliste kohustuste täitmine arengukoostöö valdkonnas (0,33% RKTst);
- arengukoostöö ja humanitaarabi mõju kasv;
- partnerriikide positiivne areng;
- Eesti elanike toetus arengukoostööle

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

2.1. Programmi eesmärk

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eesmärgiks on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu.

Eesmärgi saavutamist hinnatakse nii kvalitatiivsete (ekspert-hinnangud) kui ka kvantitatiivsete mõõdikutega.

2.2. Mõõdikud

Tabel 1. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik	Viimane tegelik tase (2022)	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Eesti julgeolek, iseseisvus, sõltumatus, territoriaalne terviklikkus ja põhiseaduslik kord väliste ohtude vastu tagatud <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Eesti tööjõu tootlikkus ¹ ELi keskmisest <i>Allikas: Eurostat;</i>	82,8% (2022) 86,6% (2021)	88%	90%	92%	94%
Eesti julgeolekupoliitiline kuvand rv meedias (positiivseid kajastusi DE, FR, UK ja US meedias) <i>Allikas: RK SITKE</i>	7% (2021)	>=10%	>=10%	>=10%	>=10%
KOFi riigi rahvusvaheline seotus (globaalne positsioon) <i>Allikas: ETH Zurich</i>	23 (2021)	<= 18	<= 18	<= 18	<= 18
KOFi riigi rahvusvaheline seotus (poliitiline positsioon) <i>Allikas: ETH Zurich</i>	65 (2021)	<= 54	<= 54	<= 54	<= 54

2.3. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve

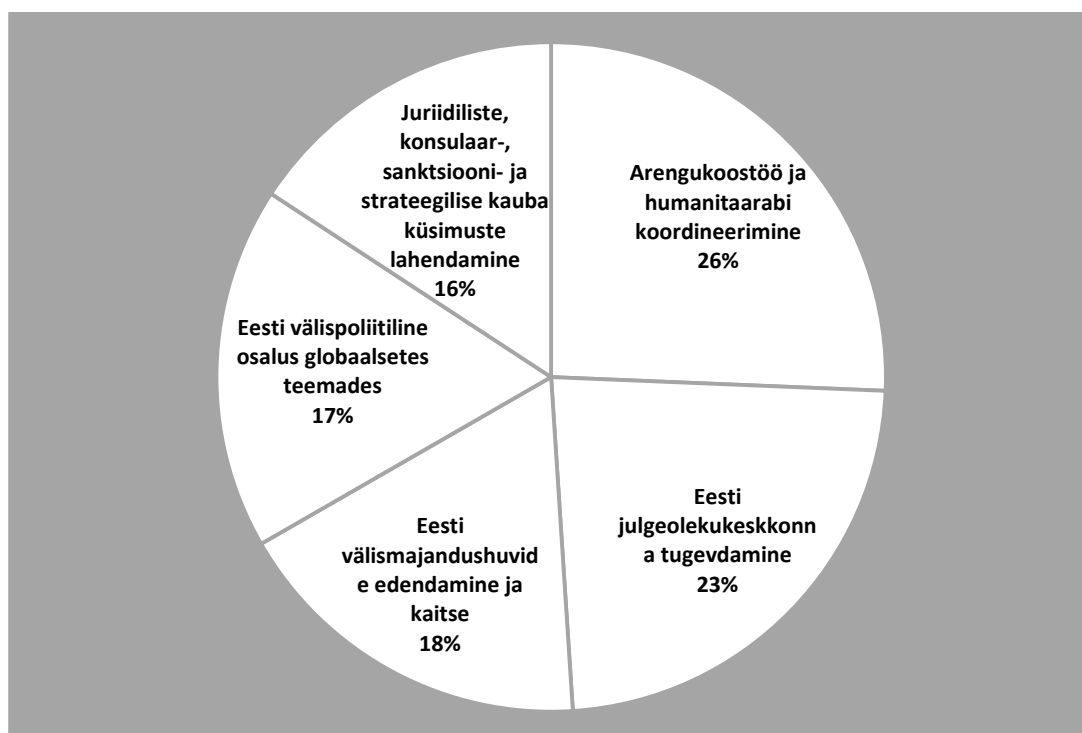
Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eesmärgiks on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu.

Välispoliitika ja arengukoostöö programmi viiakse ellu viie meetme kaudu: (1) Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine; (2) Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades; (3) Juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine; (4) Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse; (5) Arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine. 2024. aasta kulud on jaotatud meetmete järgi Joonisel 2 (2024-27 eelarve jaotus Tabel 2)

¹ SKP töötaja (*persons employed*) kohta suhtena EL keskmisesse. On „Eesti 2035“ arengukava mõõdik. Allikas [Statistikaamet](#) (uendatud andmed 17.07.2023)

Tabel 2. Välispoliitika ja arengukoostöö programmi eelarve (tuhandetes eurodes)

Eelarve jaotus	2023 eelarve	2024 eelarve	muutus	muutus (%)	eelarve		
					2025	2026	2027 ²
Tulud	13 705	13 497	-208	-2%	13 388	4 768	2 000
Kulud (km-ta)	-120 223	-127 524	-7 301	6%	-123 913	-115 496	-113 021
sh amortisatsioon	-5 918	-5 689	229	-4%	-5 689	-5 689	-5 689
sh välistoetused, kaasrahastus	-9 462	-9 420	42	0%	-10 139	-2 568	0
Investeeringud (km-ta)	-6 728	-5 307	1 421	-21%	-2 538	-3 204	-3 004
sh välistoetused, kaasrahastus	-1 000	-1 834	-834	83%	-1 249	-200	0

Joonis 2. 2024.aasta kulude jaotus Välispoliitika ja arengukoostöö programmi meetmete (tegevuste) lõikes (100% = 127 524 tuhat eurot)

3. Perioodi 2024–2027 olulised tegevused

Planeerimisperioodi 2024–2027 olulisemad tegevused on seotud Venemaa agressiooniga Ukraina suunas ning selle mõjul muutunud julgeoleku olukorraga Euroopas. Toetatakse jätkuvalt Ukraina omariikluse püsivust ning Venemaa isoleerimist rahvusvahelisel tasemel. Arengukoostöös keskendutakse Ukraina taastamise ja ülesehitamise toetamisele. Sõja lõppedes avatakse taas arutelud

² Indikatiivsed eelarvemahud, tuginedes planeerimisperioodi kohta ette antud eelarve piirmääradele.

Euroopa Liidu idapartnerluspoliitika tuleviku osas, ning pärast Rootsi NATO-ga liitumist uuendatakse ka Põhja-Balti regiooni julgeolekukoostööd.

Ida-Euroopa julgeolekukeskkonna ja majandusliku arengu tulevik sõltub Ukraina ülesehitamisest demokraatlikuks, majanduslikult tugevaks õigusriigiks. Abistame Ukrainat Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuse suunas liikumisel nii reformide läbiviimisel kui ka nende kandidatuuri toetamisega diplomaatilisi teid pidi. Koostöös samameelsete riikidega jätkub Venemaa rahvusvaheline diplomaatiline ja majanduslik isoleerimine, tõstes Venemaa jaoks agressiooni hinda. Oluline on tagada, et Euroopa Liidu tasemel kokku lepitud sanktsioonirežiimi ka liikmesriikides täidetakse. Lisaks tagada, et kuni jätkub Venemaa agressioon Ukrainas, ei nõrgendataks varem kokku lepitud sanktsioonirežiimi. Rahvusvahelise õiguse teemadest jääb päevakorda karistamatuse vastu võitlemine ja kuritegude eest vastutusele võtmine Rahvusvahelises Kriminaalkohtus (ICC) ja teistes koostöömehhanismides.

NATO ja Euroopa Liidu riigid ilmutavad jätkuvalt ühtsust ja otsusekindlust agressioonile reageerimisel, Ukraina abistamisel ning NATO kaitse- ja heidutushoiaku tugevdamisel, sh kaitsekulude suurendamisel.

2024-2027 aasta välispoliitiliseks prioriteediks on kindlustada Vilniuse tippkohtumise otsuste rakendamine.

2023. aasta juulis toimunud *Vilniuse tippkohtumisel* kiitsid Alliansi riigi- ja valitsusjuhid heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutasid kaitsekulude tõstmise kokkuleppe ning langetasid otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi. NATO näeb üksmeelselt Venemaad, kui liitlaste jaoks peamist ohtu, ning on jäädavalt läinud üle tugevdatud kaitsehoiakule. Tippkohtumise otsused puudutasid Ukraina tulevikku ja julgeolekut. Liitlased otsustasid üksmeelselt, et Ukraina tulevik on NATO-s ning lepitati kokku sammudes, mis toovad Ukraina NATO liikmesusele lähemale, NATO välisministrid hakkavad nende sammude täitmist regulaarselt jälgima. Liitlased eemaldasid ka ühe seni kehtinud NATOga liitumise eeltingimuse: Ukraina ei vaja enam liikmelisuse tegevuskava ehk MAPi. Vilniuse tippkohtumisel loodi NATO-Ukraina Nõukogu, kus liitlased ja Ukraina võrdsetena hakkavad regulaarselt arutama olulisi kaitse- ja julgeolekuküsimusi. Tippkohtumisel saavutati kaitsekulude tõstmise kokkulepe. Nüüdsest on liitlastel kohustus kulutada vähemalt 2% SKP-st kaitsele. Tippkohtumise eel otsustas Türgi edasi liikuda Rootsi NATO liikmelisuse ratifitseerimisega. Soome ning Rootsi liitumine NATOga tugevdab meie regiooni julgeolekut.

Hiina ja Lääne süvenevas konkurentsisis on olulisteks suundadeks taristu- ja kliimadiplomaatia. Taristudiplomaatiaga saab suurendada strateegilist autonoomiat (sh energiajulgeolekut), juurutada tehnoloogilisi standardeid, toetada rohepöoret ning Euroopa Liidu naaberpiirkondade ja lõunapoolsete riikide majanduslikku arengut. Lisaks, on suurenemas Aafrika riikide otsustusjõud rahvusvaheliste suhete kaudu tuleviku kujundamisel. Kliimadiplomaatia võimekuse arendamisel on lisaks välismajandusliku positiivse mõju suur roll ka dialoogil eri geopoliitilistesse leeridesse kuuluvate riikide vahel.

Arengukoostöö ja humanitaarabi vallas on Ukraina puhul selge, et riigi arenguvajadused suurenevad sõja lõppedes ning jäävad kõrgeks pikemaks perioodiks, mis tingib Ukraina suunalise ressursi mitmeaastase planeerimise. 4.juulil 2023 liitus Eesti OECD Arengukoostöö Komiteega (DAC). Alates 2022. aastast on hakatud Eesti arengukoostöö projektide puhul juurutama uut OECD DACi kinnitatud mõjude hindamise süsteemi, millega tagatakse Välispoliitika arengukavas 2030 seatud siht suurendada Eesti arengukoostöö kestlikku mõju ja tõhusust. Eesti tahab olla Ukraina ülesehituse küsimustes diplomaatiliselt aktiivne, sh soovib Eesti korraldada rahvusvahelist Ukraina ülesehituskonverentsi 2025. aastal.

Väikese ja avatud majandusega Eestile on väljakutseks suurjõudude konkurentsiga kaasas käiv välismajanduse protektsionismi suurenemine, samuti väärtusahelate regioonistumine (*near-shoring* vs *off-shoring*). Eesti ekspordis on oluline suurendada kõrge lisandväärtusega IKT-kaupade ja -teenuste ekspordi. Eelduseks on nii ajakohased regulatsioonid, ELi siseturu edukas toimimine kui ka WTO jt

rahvusvaheliste organisatsioonide kokkulepetel põhinev majandusruum. Suurendatakse majandusdiplomaatilist tuge Eesti ettevõtjatele erinevatel eksportturgudel. Jätkub töö hiljuti avatud Abu Dhabi, Singapuri ja Souli saatkondades. Eesti eksportijaid toetavad ka uuenevad riigi- ja regiooni ekspordistrateegiad, kavandamisel on tark e-nõuandeteenus eksportijatele. Lisaks Singapuri ja Souli saatkonnale, plaanitakse avada ettevõtluskeskusi ka teistel eksporditurgudel sh Läti, Ühenkuningriik, USA, Saksamaa, Prantsusmaa.

2024–2027. aasta planeerimisperioodi tegevustega suurendab välisministeerium Eesti potentsiaali võõrsil ning oma tugevate külgede jagamist maailmaga (sh majandusdiplomaatia arendamine) ning arengukoostöö võimaluste kasutamist (Strateegia „Eesti 2035“ ning VV tegevuskava 11.mai 2023).

4. Hetkeolukorra analüüs (2023)

4.1 Valdtkonda mõjutavad tulevikusuundumused

Välispoliitika valdkonna kirjeldamisel ning tegevuste kavandamisel on arvesse võetud järgmisi „Välispoliitika arengukava 2030“ ja strateegia „Eesti 2035“ koostamisel analüüsitud tulevikusuundumusi:

- vastuseis euroopalikule väärtusruumile on suurenenud;
- pinged rahvusvahelistes suhetes kasvavad (üleilmastumise mõjud, muutuva iseloomuga konfliktid, jõu kasutamine, radikaliseerumine, terrorism, majanduslik ebavõrdsus ja ebaseaduslik ränne);
- majanduse, innovatsiooni, tehnoloogia, tööstuse jõujooned maailmas on muutumas, esile tõusevad uued piirkonnad;
- läänemaailma rahvastik väheneb ja vananeb, suureneb ränne ning töökohtade mobiilsus;
- globaalne rahvastiku juurdekasv, tarbimise kasv ja piiratud loodusvarade suurem kasutus ning kliimamuutused seavad surve alla keskkonnale;
- uute tehnoloogialahenduste ja digitaalse majanduse osakaal suureneb.

4.2 Olukorra ülevaade

2023. aastal jätkus välispoliitikas intensiivne aeg eelkõige 2022. aastal alanud Vene Föderatsiooni sõjalise rünnaku tõttu Ukraina vastu. Kuigi Ameerika Ühendriigid andsid eelhoiatuse, tuli agressioon siiski demokraatlikule maailmale üllatusena. Tänu eelhoiatusele, et tegemist on põhimõttelisema kriisiga kui pelgalt kahe riigi vahelise huvide kokkupõrkega, suudeti alustada kiiresti vajalike vastusammudega. Eestil oli selles protsessis mängida tähtis roll, seda nii olukorra tõsiduse kui ka laiema konteksti selgitamisel, vastusammude plaanidel ja nende elluviimisel, liitlaste ja partnerite kaasamisel kui ka Ukraina toetamisel ka sõjatingimustes ühiskonda toetades hoidmisel. Ukraina toetamine ja agressiooni peatamine olid Eesti välispoliitilise tegevuse keskpunktis, suur osa ministeeriumi ressurssidest suunati sellele, mistõttu paljud välispoliitika valdkonnad olid sellest mõjutatud ning said seetõttu välispoliitika arengukava teistest valdkondadest vähem tähelepanu.

Eesti välispoliitika ülesanne on aktiivselt kaasa rääkida sõjajärgse rahu kujundamisel. Venemaa agressioon ja selle lõpp, defineerib Euroopa julgeoleku vähemalt üheks põlvkonnaks. Euroopa julgeoleku sõjajärgne alusmüür peab tuginema kuuel elemendil – (1) territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse kesksus; (2) agressiooni võimaluse välistamine; (3) mõjusfääride poliitika eitamine; (4) hallide tsoonide kadumine; (5) Euroopa Liidul ja NATO-l seisva julgeoleku- ja väärtusruumi püsimine ning (6) Venemaa-suhete sõltuvusse seadmine usalduse taastamisest. Need elemendid moodustavad välispoliitika tuumiku. Nimetatud elementidele keskendumine võimaldab prioriteetide elluviimist ja võimaldab paremini kohaneda välispoliitilise keskkonna muutustega.

Eesti välispoliitika on olnud 2023. aastal tulemusrikas, seda hoolimata julgeolekukeskkonna halvenemisest ja sõjategevuse aktiveerumisest Eesti lähi piirkonnas. Uues olukorras on suudetud end kiiresti ümber häälestada ja koonduda eluliselt oluliste eesmärkide ning suundumuste taha ning muutuda teatud protsesside eeskõnelejaks. Naaberriigi hüppeliselt kasvanud agressiivsus on halvendanud

Julgeolekukeskkonda ja toonud Eesti jaoks esile eksistentsiaalsed küsimused. Eesti on 2023. aastal julgeoleku- ja välispoliitiliselt tegutsenud jõulisemalt ja tõhusamalt, kui võiks arvata tema suurust ja ressursse arvestades, mis on andnud nähtavaid tulemusi ja kasvatanud Eesti tõsiseltvõetavust nii liitlase kui partnerina.

Olukorra analüüs võtab kokku välisministeeriumi 2023. aasta tegevuse läbi kuue suurema väljakutse prisma, kattes nii tehtud kui jätkutegevused. Kirjeldatud on peamisi suundumusi, vähem tähelepanu on pööratud rutiinsetele tegevustele, nagu näiteks kahepoolsed suhted või igapäevane tegevus rahvusvahelistes organisatsioonides. Kuus väljakutset on: (1) Venemaa agressioon Ukrainas; (2) Venemaalt lähtuvate riskide maandamine; (3) üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis; (4) Euroopa Liidu ja NATO tulevikuvaade ning selle mõju Eestile; (5) ekspordi ja investeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas; (6) eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa.

I väljakutse: Venemaa agressioon Ukrainas

Venemaa Föderatsiooni 24. veebruaril 2022 alanud laiaulatuslik agressioon Ukraina vastu lõi kõikuma külma sõja järgse Euroopa julgeolekuarhitektuuri ning pani tõsiselt proovile ÜRO hartast lähtuva reeglitel põhineva maailmakorra. Sõda toimub küll piiritletud territooriumil, kuid on globaalse mõõtmega. See määratleb riikide liitlassuhteid, mõjutades oluliselt maailma majandust, tarneahelaid ning ülemaailmset toiduga kindlustatust. Teravneb demokraatliku ja autoritaarse maailma vastasseis, kus kujundatakse maailma toimimismudelit järgnevateks aastakümneteks. Kaalul ei ole ainult Ukraina iseolemine või Euroopa julgeolek, vaid demokraatliku riigijuhtimise ja eluviisi mõjukus ning reeglitel põhinev rahvusvahelise elu korraldus, millest on Teise maailmasõja järgselt juhindutud.

Eestile ei tulnud rünnak ootamatult. Venemaa liikumisest sõja vallapäästmise poole andsid märku 2021. aasta detsembris esitatud nõudmised, et NATO lõpetaks avatud uste poliitika, taanduks oma sõjalise struktuuriga 1997. aasta eelsetesse piiridesse ja piiraks samal ajal suveräänsete riikide territooriumidel asuvat sõjavarustust. Kuigi välja on kuulutatud „eriotstarbeline sõjaline operatsioon“ Ukraina vastu, on Venemaa eesmärgid laiemad ja kantud soovist nõrgestada Euro-Atlandi piirkonna julgeolekut ja stabiilsust. Sõja tulemus ja selle lõppemise tingimused mõjutavad olulisel määral Euro-Atlandi julgeolekukorralduse aluseid, mis on Eesti jaoks kahtlemata olulise tähtsusega küsimus.

Sõda nõudis Eesti diplomaatialt kiiret ja paindlikku tegutsemist, tihedat koordineerimist liitlastega ja kõhklejate kindlameelset veenmist. Välisministeerium kindlustab, et igal Eesti diplomaadil oleks ühtne ja selge ülevaade Eesti poliitikast Ukraina toetamisel ning agressiooni tõkestamisel. Keskelt juhitud, ühtne ja operatiivselt uuenev infoväli on taganud organisatsiooni efektiivse juhtimise, aidates kaasa Eesti diplomaatia tõhusale toimimisele, aga ka mõjukuse kasvule.

2023. aastal olid jätkuvalt Eesti prioriteetideks aidata Ukrainal sõda võita, lüüa tagasi agressioon ja luua Euroopas uus julgeolekuarhitektuur, mis tugineb vana korra põhimõtetele. Selleks on vaja peatada Venemaa agressioon, toetada Ukrainat rahu taastamisel ja riigi ülesehitamisel ning lõimida Ukraina Euroopa demokraatlike riikide ühendustesse – Euroopa Liitu ja NATO-sse.

Agressiooni peatamisel tegutseb Välisministeerium kolmes laiemas tegevussuunas – (1) Ukraina toetamine; (2) Venemaa jaoks agressiooni hinna tõstmine ja (3) Venemaa karistamatu käitumise lõpetamine.

- (1) Eesti on Ukraina toetamisel olnud kiire, häälekas ja ka tõhus. Eesti ühiskond on toetanud Ukrainat poliitiliselt ja majanduslikult, andnud sõjavarustust ja sõjalist väljaõpet. Välisministeerium töötab sihipäraselt Ukrainale Euroopa Liidu kandidaatriigi staatuse andmise nimel – see on otsus, milleni liikmesriigid on jõudnud ja mida võib pidada Eesti välispoliitika üheks olulisimaks saavutuseks. Lisaks tuleb kindlustada, et Ukraina liikumine

NATO liikmelisuse suunas saaks selgelt määratletud perspektiivi. Ühtlasi on tagatud vajalik humanitaarabi ja alustatud juba sõjas kahjustatu taastamisega, keskendudes tsiviilobjektidele.

- (2) Agressiooni hinna tõstmisel on kolm peamist tegevussuunda – Venemaa sanktsioneerimine, Venemaa rahvusvaheline isoleerimine ja Venemaa karistamine sõja-, inimsusevastaste- ja agressioonikuritegude eest. Eesmärk on saavutatav kõigi kolme elemendi kombinatsioonis. Sanktsioonid ja muud piiravad meetmed on nõrgendanud Venemaa majandust ning seeläbi ka sõjalist jõudu ning selle taastootmise võimet. Näiteks, Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) *prognoosi* kohaselt Venemaa sisemajanduse koguprodukt (SKP) 2022. aastal kahanes 2,2% (2023 kasvamas 0.3% ning 2024.a. 2.1%)³. Märtsist-aprillist 2022 langes Venemaal järsult tööstustoodangu maht nafta- ja gaasitootmises ning söekaevandamises. Liikmesriikide heakskiidetud sanktsioonipaketid näitavad Euroopa Liidu ühtsust. Näiteks, 2022. aastal lisati ühiselt sanktsiooninimekirja kokku 1386 Vene isikut ja 171 üksust. Üleilmsest SWIFT maksesüsteemist on välja lülitatud Vene suurimad pangad ja külmutatud varad. Eesti on olnud aktiivne sanktsioonipakettidesse ettepanekute tegemisel: Venemaaga viisa lihtsuslepingu lõpetamine; toornafta ja rafineeritud naftatoodete impordikeeld; krüpto-tehingute lävendi kaotamine; isikute ja üksuste lisamine sanktsiooninimekirja; Vene propagandakanalite keeld; mitmete kaupade ekspordikeelud. On antud suur panus gaasi ning nafta hinnalagede kujunemisse ja oldud nende läbirääkimiste keskmes. Euroopas otsitakse õiguslikke lahendusi, kuidas külmutatud Vene päritolu varasid saaks kasutada Ukraina abistamisel ja üles ehitamisel, mille aruteludes omapoolsete ettepanekutega ka osaletakse. Kuigi nafta hinnalae mehhanism ja EL-i embargod vene toornaftale ning naftatoodetele on riigi tulused vähendanud, teenib Venemaa endiselt nafta müügiga tulu, mis võimaldab sõjapidamist jätkata. Seetõttu on vajalik jätkata EL sanktsioonipakettide tugevdamist ning hoida ära nende nõrgestamist erandite lisamise ja isikute ning üksuste nimekirjast välja arvamise. Üheks suurimaks probleemiks on kujunemas sanktsioonidest kõrvalehiilimine, samuti järelevalve sanktsioonide rakendamise üle, kus Välisministeerium on olnud aktiivne konkreetsete ettepanekutega, kuidas vajakajäämisi lahendada. Agressiooni hinda tõstab ka Venemaa isoleerimine rahvusvahelisest tegevusest, vähendades Venemaa rolli rahvusvahelistes organisatsioonides.

- (3) Eesti kolmas tegevusliin puudutab agressori tegudele õiglase hinnangu andmist. 2022. aasta märtsis esitas Eesti koos teiste riikidega taotluse Rahvusvahelise Kriminaalkohtu (ICC) prokuröriale algatada Ukrainas toimepandud sõjakuritegude uurimine. 2022. aasta suvest töötab Kriminaalkohtu prokuröri juures neli Eestist lähetatud eksperti. Kuna Ukraina pöördus kiiresti ka rahvusvahelistesse kohtutesse, siis esitati Rahvusvahelisele Kohtule (ICJ) avaldus, et sekkuda Ukraina ja Venemaa vahelisse vaidlusesse, mis puudutab genotsiidikuriteo vältimise ja karistamise konventsiooni täitmist. Samuti esitati taotlus sekkumiseks Ukraina vs Venemaa asjas Euroopa Inimõiguste Kohtus. Nende kohtuasjade edasine menetluskäik on selgumisel ning sisulised arutelud jätkuvad. Hetkel puudub rahvusvaheline õiguslik mehhanism, et menetleda agressioonikuritegu ja tuua kohtu ette Ukraina suhtes agressioonisõja algatanud Venemaa poliitiline ja sõjaline juhtkond. Käivitunud on protsess, milles Eesti on olnud üheks tagant tõukajaks, et luua piirkondade ülene rahvusvaheline eritribunal või muu õiguslik keham, et oleks rahvusvaheline mandaat agressioonile õigusliku hinnangu andmiseks. Esimese sammuna selles suunas toetati ajutise prokuröri kontori avamist Haagis, mis koguks ja talletaks agressioonikuritegude tõendeid.

Ukraina võit, selle tingimused ja sõjaline abi

³ IMF, (prognoos jaanuaris 2023); võrdluseks, et maailma SKP prognoos on 2022.aastaks 3.4%, 2.9% 2023.a. ja 3.1% 2024.a.

Eesti tegevuse sihiks on Ukraina võit sõjas Ukraina tingimustel. See kätkeb endas agressori tagasilöömist sõjaeelsete piiride taha, õigusemõistmist kuritegude eest vastutajate üle ning Venemaa poolt õiglase hinna maksmist Ukrainas vallapäästetud hävingu ja põhjustatud kannatuste eest. Eesti tegevused saab välja tuua järgmiselt: (1) Ukrainale sõjalise abi andmine; (2) Ukraina ülesehitamine; (3) Ukraina lõimumine. Väljakutseks on Ukraina ülesehitamise toetamise pikaajaline tagamine.

Ukrainale sõjalise abi andmine

Lahinguväljal võidu saavutamise eeltingimuseks Ukraina võitlusvõime ja -tahte kõrval on relvaabi Ukrainale, milles Eesti on olnud suunanäitaja ja eeskuju. Euroopa Liidu vaates on Ukrainale sõjalise abi andmisel olnud põhimõttelise tähendusega Euroopa rahurahastu, mille toetusel on pandud kokku sõjalise abi paketid. Uudne oli ELi sõjalise abimissiooni EUMAM mandaadi kiire kokkuleppimine, kus ELi missioon toimuks liikmesriikide territooriumil, võimaldades õpetada välja kümneid tuhandeid Ukraina kaitsevæelasi.

Hoolimata otsuste erakordsusest ja nende elluviimise otsustavusest ei ole sõjaline abi Ukrainale olnud siiski nii kiire, ambitsioonikas ja kestlik, et see oleks toonud kaasa otsustava läbimurde lahingutandril. Venemaa on õppinud esmastest tagasilöökidest, tema eesmärgid Ukrainas pole muutunud, ta on võimeline sõjapidamist täiendava mobilisatsiooni ning olemasoleva lahingutehnika, varustuse ja laskemoona toel jätkama.

Relvaabi ja sõjaline toetus Ukrainale on jätkunud 2023. aastal, vajadusel kindlustatakse seda ka pikemal ajaperioodil, eeldades liitlaste ühtsuse hoidmist ja sõjaväsimuse tekkimise ärahoidmist. Selleks toetatakse ja edendatakse algatusi, mis võimaldaks Ukrainat sõjaliselt tõhusamalt aidata, sh Euroopa rahurahastu vahendite suurendamine, laskemoona EL ühishanke algatus ning NATO Ukraina kõikehõlmava abipaketi vahendite tõhusam kasutuselevõtt.

Ukraina ülesehitamine

[Ukraina taastamisprotsess](#) on tihedalt seotud lõimumisega Euroopa Liitu – ülesehitusprojektid ja nendega kaasnev ühiskondlik hüve ning rakendatud toimenormid peavad aitama kaasa Ukraina liitumisele. Ukraina taastumine sõjast peab käima käsikäes korruptsiooni väljajuurimise ning riiklike institutsioonide tugevdamise ja nende usaldusväarsuse kasvuga ühiskonnas. Välisministeerium näeb Ukraina ülesehituses koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga oma lähiaastate üht kesksel töösuunda. 2022. aastal otsustati, et Eesti keskendub Ukraina ülesehitamisel Žõtomõri oblastile, mis kätkeb endas nii praktilisi projekte kui teiste riikide kaasamist ning rahvusvaheliste ressursside koordineerimist. Toimunud on kaks Žõtomõri ülesehitusfoorumit, millest viimane leidis aset 2022. aasta [7. detsembril](#) Tallinnas. 2023. aasta juunis avati Ukrainas pommivarjendiga lasteaed Ovrutsh'i linnas, mida käis avamas välisminister Margus Tsahkna. [2023. a oktoobris](#) avati Eesti toel taastatud sild Malõni linnas.

Taastamisel lähtutakse Ukraina poolt määratletud abivajadustest, samuti tehakse tihedat koostööd partneritega, nii abi saajatega kui strateegiliste partneritega, kelle kaudu abi liigub. Välisministeerium on läbi rääkinud koostöövõimalusi paljude doonoritega (näiteks USA, Suurbritannia, Põhjamaad) ning rahvusvaheliste organisatsioonidega (näiteks haridusalane koostöö UNICEF-iga, erinevad taastamisprogrammid Euroopa Liiduga).

Ukraina lõimimine demokraatlikusse maailma

Ukraina vajab Euro-Atlandi struktuuridega lõimumisel pikaajalist toetust. Ukraina julgeolek ja heaolu mõjutab oluliselt Eesti ja laiemalt Euroopa julgeolekut. Venemaa agressioon on näidanud, et Ukraina ei saa olla neutraalne ning hallid alad Euroopas on konflikti ja ebastabiilsuse allikaks. Seetõttu on Ukraina koht Euroopa Liidus ja pärast sõja lõppu ka NATO-s.

Vilniuse tippkohtumisel 2023. a. juulis otsustasid liitlased üksmeelselt, et Ukraina tulevik on NATO-s ning lepiti kokku sammudes, mis toovad Ukraina NATO liikmesusele lähemale. Eesti diplomaatia

eesmärgiks on Vilniuse tippkohtumisel tehtud otsuste ellu viimine, toetades lõppeesmärki – Ukraina NATO liikmesus pärast sõja võitu

II väljakutse: Venemaalt lähtuvate riskide maandamine

Ukraina vastase agressiooniga heitis Venemaa avaliku väljakutse ÜRO hartast tulenevale rahvusvahelisel õigusel põhinevale maailmakorrale, rikkudes selle keskmises olevat printsiipi – riigi õigust territoriaalsele puutumatusel ja konfliktide lahendamist rahumeelsete vahenditega. Kuna Vene Föderatsiooni näol on tegemist ÜRO julgeolekunõukogu alalise ja vetoõigust omava liikmega, on tema tegevus rahvusvahelise õiguse jämeda rikkujana eriti küüniline ja selle peatamine ning hukkamõist reeglitel põhineva maailmakorra mõistes äärmiselt oluline. Vaidlustades Ukraina suveräänsuse, soovib Venemaa ühelt poolt taastada Ida-Euroopas mõjusfääride poliitika ja piirata seeläbi oma naabrite isetsustusõigust, teiselt poolt aga nõrgendada demokraatlike riikide kogukonna õigusriigil ja inimõiguste kaitsel põhinevat mõjuvõimu maailmas. Eesti huvides on Venemaa tegevusele vastu astumine, selle mõjude neutraliseerimine ja demokraatliku maailma ning selle väärtusruumi kaitse.

Venemaa mõju ja selle võimalik vähenemine

Üldiselt on Venemaa olnud rahvusvahelistes organisatsioonides mõjukas, seda tingituna Venemaa rahvusvahelisest positsioonist, ÜRO julgeolekunõukogu alalise liikme kohast, aga ka Vene diplomaatia pikaajastest traditsioonidest ja oskuslikust tegutsemisest. Seetõttu on Venemaa isoleerimine rahvusvahelisel areenil oluliseks hoovaks agressiooni hinna tõstmisel ja Venemaa rahvusvahelise mõjuvõimu vähendamisel. Selles kontekstis on Eesti toetanud erinevaid algatusi, olles tihti ka nende eestvedajaks.

Üheks töösuunaks on Venemaa kandidatuuride vastustamine ja võimaluse korral agressori liikmesuse peatamine erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides. 2022.aastal 21.märtsil kiitis Euroopa Liidu välisasjade nõukogu heaks põhimõtte, mille järgi ei naasta multi-lateraalselt tavapärase suhtluse juurde enne, kui Venemaa ja Valgevene ei tagane oma sammudest ega naase ÜRO põhikirja ja oma rahvusvaheliste kohustuste täitmise juurde.

Märgiline on Venemaa väljaheitmine Euroopa Nõukogust mõned nädalad pärast agressiooni algust Ukrainas ja Venemaa liikmesuse peatamine ÜRO Inimõiguste Nõukogus 2022. aasta aprillis. Samuti on suudetud ära hoida Venemaa valimine mitmete organisatsioonide juhtorganitesse, sh nendes, kuhu Venemaa on aastaid kuulunud ja tagasivalituks osutunud. Näiteks, UNICEF-i ja UN Women-i juhtorganid, rahvusvahelise telekommunikatsiooni liidu (ITU) nõukogu, rahvusvahelise tsiviillennunduse organisatsiooni (ICAO) nõukogu. Samuti õnnestus hoida ära Venemaa kandidaadi valimine INTERPOLi Euroopa regiooni asepresidendiks. Eesti tegutses Venemaa isoleerimise nimel nähtavalt ka OSCE-s.

Venemaa peab neid samme häirivaks, oma tegevusvabadust piiravaks ja rahvusvahelist renomeed kahjustavaks. Seetõttu peab Venemaa isoleerimine jätkuma koos samameelsete riikidega ja selle kandepind laienema. Selles kontekstis ei ole ükski organisatsioon enam puhtalt tehniline. Suure poliitilise ja diplomaatilise kaaluga on olnud riikide ülekaalukas (u ¾ liikmeskonnast) toetus ÜRO peaassamblee Ukrainat toetavatele ja Venemaad hukkamõistvatele resolutsioonidele. Positiivse hääletustulemuse ja poolthäälte rohkuse saavutamises on olnud oma roll ka Eesti diplomaatidel.

Ukraina agressioonile vastuseisu toetamine on näidanud, kuivõrd oluline on samameelsete riikide ühtsus ja koosmeel. Seepärast tuleb töötada selle nimel, et toetajariikide hulgas ei tekiks väsimust, et tähelepanu püsiks agressioonil ja agressori katsed kasutada rahvusvahelisi organisatsioone oma huvides oleks tõkestatud. Koos samameelsete riikidega tuleb leida lahendusi, kuidas tõkestada Venemaa vastutegevust ja valedel põhineva agressiooni õigustava narratiivi levikut ning mõju ÜRO-s ja OSCEs.

Lahendamata on OSCE 2024. a eesistuja küsimus, milles Venemaa ja Valgevene on juba enne agressiooni algust vastustanud Eesti kandidatuuri. Tuleb takistada Venemaa valimist ÜRO inimõiguste nõukokku perioodiks 2024-2026 ja Valgevene valimist ÜRO julgeolekunõukogu mitteamalaliseks liikmeks perioodiks 2024-2025.

Vene agressiooni hukkamõistmisel on üheks oluliseks elemendiks kerkinud globaalsete partnerite hõlmamine. Üsna kiirelt selgus, et Venemaa agressiooni Ukrainas käsitlevad riigid erinevalt, eriti need, kes asuvad konfliktist kaugel ja igapäevaselt selle üksikasjadesse ei puutu. Sellest tulenevalt on pööranud Eesti koos teiste demokraatlike riikidega senisest rohkem tähelepanu teistes maailma piirkondades paiknevate riikide veenmisele ja Ukrainas toimuva selgitamisele. Rohkem on korraldatud nendesse piirkondadesse kõrgetasemelisi visiite, toimuvad kahepoolsed kohtumised erinevate globaalsete partnerite esindajatega.

NATO heidutus- ja kaitsehoiaku muutmine

2023. aastal jätkas Eesti diplomaatia oma eesmärki hoida ühtsust Venemaa Euroopa julgeolekuarhitektuuri puudutavatele nõudmistele vastu seismisel ja Ukraina ründamise hukkamõistmisel. Ühtsus on püsinud ning muutunud tugevamaks. 2022.aastal toimunud NATO-Vene nõukogul ja sellele järgnenud kohtumistel ei tehtud järeleandmisi fundamentaalsetes julgeolekuküsimustes. Eesti väljendas selgeid seisukohti nii õppuste, väehoiaku kui ka Venemaale õiguse andmise kohta rääkida kaasa NATO laienemise küsimustes.

Välisministeerium koos teiste Eesti ametiasutustega keskendub jätkuvalt NATO tugevdatud kaitsehoiaku kontseptsiooni rakendamisele Balti riikides, sealjuures liitlaste veenmisele, et muutused on vajalikud. Peamine töö on toimunud NATO peakorteris Brüsselis, kuid oluline roll on olnud ka Välisministeeriumi ja Kaitseministeeriumi konsultatsioonidel liitlasriikide pealinnades. 2023.a. juulis Vilniuse tippkohtumisel kiitsid Alliansi riigi- ja valitsusjuhid heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutasid kaitsekulude tõstmise kokkuleppe ning langetasid otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi.

2023. aastal on jätkunud tugevdatud kaitsehoiaku elementide elluviimine, uue väestruktuuri käivitamine ja vajalike relvasüsteemide ning varustuse soetamine. Vilniuse NATO tippkohtumiseks oli esmatähtis, et Madridi tippkohtumisel tehtud otsuste täitmisel oleks nähtav edasimineku, eelkõige selles, mis puudutab kaitse- ja heidutushoiaku edasist tugevdamist (sh kaitseplaanid, sõjaline juhtimisstruktuur, kaitsekulud, õhu- ja raketikaitse rotatsiooni mudel), strateegilise kontseptsiooni põhielementide elluviimist jne. 2022. aastal tegid Rootsi ja Soome otsuse liituda NATOga ning Eesti ratifitseeris kiiresti mõlema riigi liitumisdokumendi. Vilniuse tippkohtumise eel otsustas Türgi edasi liikuda Rootsi NATO liikmelisuse ratifitseerimisega. Soome ja Rootsi liitumine NATOga tugevdab meie regiooni julgeolekut.

III väljakutse: Üleilmne ideoloogiline võitlus Vene agressiooni kontekstis

Üleilmastumise protsessid on aeglustumas: jahanemas on üleilmne majandus ja kaubandus ning toimumas on nn regioonistumine; demokraatlike riikide mõjuvõim on vähenemas ning toimumas autokraatse valitsemisviisi ja majandusmudeli pealetung; digirevolutsioon ja selle mõjud ühiskondlikule käitumisele kui ka julgeolekule.

Maailmas süveneb demokraatiate ja autokraatiate vastasseis. Vastastikuselt konkurentsist võib kujuneda kokkupõrge üleilmse mõjuvõimu pärast, mille jõuolaks on ühe osapoole pidevalt suurenev sõltuvus teisest. Energia-, tehnoloogia-, tööjõu-, majanduse-, tooraine- ja tootesõltuvus võib kombineerudes viia poliitilise sõltuvuseni. Mõjuvõimu suurendamiseks kasutatakse üha rohkem hübriidseid survemeetodeid. See toimub ka uutes ja seni inimtegevuse poolt vähem kasutatud piirkondades nagu Arktika ja Antarktika. Kliimamuutuse ilmingute maandamine on protsess, kus on

seni hoolimata ideoloogilistest erimeelsustest suudetud üleilmselt ühisosa leida ja kokkuleppeid saavutada. See võib saada ka valdkonnaks, mis võimaldab maailma liigset polariseerumist ohjeldada.

BRICSi huvi võita riikide poolehoidu oma maailmanägemusele

BRICSi grupile (Brasiilia, Venemaa, India, Hiina ja Lõuna-Aafrika Vabariik) langeb arvestatav osa maailmamajandusest – 41 % maailma rahvastikust, 30% territooriumist, 24 % SKP-st ja 16% kaubandusest⁴. Venemaa täiemahulist agressiooni Ukraina vastu on paljud analüütikud tõlgendanud külma sõja järgse maailmakorra lõpuna. Kasvanud on BRICS-i riikide iseteadvus, süvenenud majanduslik ja ideoloogiline vastuseis Läänega. BRICS on pakkunud Venemaale väljapääsu poliitilisest isolatsioonist, leevendust sõja tõttu kehtestatud piirangutele ning asendust Euroopa turule. Hiina ja India on võitnud majanduslikult soodsast Vene toornafta impordist. BRICS-i riigid on vältinud Venemaa agressiooni otsesõnu hukkamõistmist, Brasiilia hääletas ainukesena ÜRO peaassamblee Ukrainat toetavate ja agressiooni hukkamõistvate resolutsioonide poolt. Samas, BRICS ei ole ühtne kooslus, sõda on joonistanud välja riikide erinevad ja kohati vastandlikud huvid. Grupi majandusliku juhtriigi Hiina ning tema partneri Venemaa ühine strateegiline eesmärk on kujundada endale sobivalt ümber külma sõja järgne rahvusvaheline reeglistik. India näeb tänast ja tuleviku maailm üha enam multi-polaarsena, kus kerkivad esile keskmise tugevusega jõukeskused areneva majandusega riikide hulgast, kelle üheks eestkõnelejaks on India. Samad ambitsioonid võivad tekkida teistelgi piirkondlikel mõjukeskustel – näiteks Brasiilial või Lõuna-Aafrika Vabariigil. Euroopa lähi naabruses omandab suuremat tähtsust Kesk-Aasia riikide areng ja nende poliitiline kallutatatus.

Kuigi riigid on ÜRO peaassambleel Venemaa agressiooni hukkamõistvaid resolutsioone laialdaselt toetanud, on neist sanktsioonide ja piirangutega ühinenud märksa vähem – ca 50 riiki. Venemaa jõuline propaganda, mis lükkab vastutuse sõja puhkemise eest Ameerika Ühendriikidele ja NATO laienemisele, on leidnud kõlapinda globaalsete partnerite seas eriti Aafrikas, aga ka Aasias. Selle levikut soodustavad osades riikides levinud traditsioonilised Ameerika Ühendriikide vastased meeleolud ja kolonialismi pärand. Samas ei toeta paljud neist sõjas tingimata Venemaad, vaid pigem ei soovita pooli valida ja tahetakse lihtsalt kiiret rahu ja probleemi lahendamist.

Eesti diplomaatia on kiiresti teadvustanud vajaduse suhelda tihedamalt globaalsete partneritega teistest regioonidest, et selgitada Vene agressiooni puudutavaid seisukohti ja saada neile toetust. Selleks on pakkunud võimalust nii tippkohtumised kui ka suured rahvusvahelised foorumid nagu näiteks EL-Aafrika tippkohtumine, EL-ASEAN tippkohtumine ja ÜRO kliimamuutuste konverentsid (2023. aastal COP28), kus Eesti on olnud esindatud peaministri või presidendi tasemel. ÜRO Peaassamblee (UN GA) toimus 2023. a septembris New Yorgis, kus Eesti delegatsiooni juhtis Vabariigi President ja kus osales ka Välisministeeriumi delegatsioon eesotsas välisminister Tsahknaga. Eesti fookuses oli suhtlemine globaalsete partneritega, Ukraina toetamine ja Venemaa vastutusele võtmine; toimus Ukraina laste teemaline servaüritus ning ÜRO SDG (Sustainable Development Goals) digipäev. Intensiivsemaks on muutunud Eesti diplomaatide kahepoolne suhtlus globaalsete partnerite esindajatega nende riikide pealinnades ja rahvusvahelistes organisatsioonides. Eesti diplomaatialle tähendab see teatud väljakutset, sest üldjuhul pole Eestil globaalsete partnerite riikides esindusi, puuduvad pikaajalistest suhetest tulenevad kogemused ja detailiteadmised. Samas iga riik vajab erinevat lähenemist ja sõnumite kohaldamist kohalike eripärade ja ajalooga.

Globaalsete partnerite hõlmamine on jätkuvalt prioriteediks. Selleks vajatakse Aafrika, Aasia ja teiste regioonide kultuuride ja poliitiliste suundumuste paremat mõistmist. 2022. aastal kaardistas Välisministeerium koostöös Eesti Välispoliitika Instituudi ja Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskusega Eesti strateegilised huvid ja fookuse ELi Lõunanaabruses. Samuti, otsustas Eesti mitte enam osaleda Kesk- ja Ida-Euroopa riikide ja Hiina 16+1 koostööformaadis ning ei pikendanud valitsuste

---

⁴ Allikas: [World Development Indicators | DataBank \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/)

vahelist vastastikuse mõistmise memorandumit koostööst Siiditee majandusvööndi ja 21. sajandi Merelise Siiditee algatuse raames.

Polariseerumine küber- ja digimaailmas

2023. aastal on globaalsel tasandil polariseerumine jätkunud ka küberruumis – autokraatsed riigid on tahtnud kontrolli nii interneti valitsemise kui küberjulgeoleku normide loome juures, ent demokraatlikele riikidele on endiselt oluline mitmeid osapooli kaasav lähenemine ja vabaduste säilimine küberruumis. Eesti küberdiplomaatia on olnud aktiivselt esindatud erinevatel rahvusvahelistel konverentsidel ja kohtumistel, et rõhutada Eesti jaoks olulisi teemasid, tõkestada autokraatse ideoloogia pealetungi ja Venemaad võimalikult palju isoleerida. OSCE-s kuulub Eesti CBM-14 töögrupp, mille fookuses on era- ja avaliku sektori koostöö küberturvalisuse tagamisel. Lisaks on korraldatud rahvusvahelise õiguse ja küberoperatsioonide teemalisi seminare, mis on saanud positiivse tagasiside aidates seeläbi Eestil jätkuvalt olla küberõiguse vallas üheks sisuloojaks.

2023. aastal on jätkunud suurte tehnoloogiaettevõtete, aga ka indiviidide roll nii virtuaalruumi kujundaja kui digiarengu toetajana. Viimaste aastate sündmused on näidanud vajadust tagada digitaalsed teenused ka keerulisemates oludes ja tehnoloogia ettevõtete olulist rolli ökosüsteemi toimimise tagamisel (nt Microsofti jt tegevus Ukraina digi- ja kübervõimekuse tõstmisel). Samas, suurenenud on nii ohud kui riskid. Jätkub digitaalse lõhe suurenemine, jättes globaalsed partnerid olukorda, mida on üha enam hakanud ära kasutama autokraatlikud riigid, eelkõige Hiina ja Venemaa. See on vastukaaluks andnud tõuke globaalseks koostööks demokraatlikke printsiipe järgiva digiühiskonna edendamisel. Tõusnud on arengukoostöö roll, et demokraatlikud printsiibid digiarengus ka rakendatud saaksid. Eesti toetab digiühiskonna globaalset edendamist erinevates rahvusvahelistes formaatides, nt EL digidiplomaatia, ÜRO digikoostööprotsess Global Digital Compact, kus lepatakse kokku digikoostöö printsiipides, OECD-s, kahepoolselt on koostöö tihe Prantsusmaaga Digital Commons initsiatiivi raames.

Globaalse digikoostöö üheks märksõnaks on kujunemas avatud digiinfrastruktuur (DPI), kusjuures Eesti kinnistas end DPI globaalse eestkõnelejana. 2022. aastal liitus Eesti ÜRO *Digital Public Goods Alliance*'ga, mis edendab avatud digi-infrastruktuuri ning mille kaudu levitatakse vabavaralisi korduvkasutatavaid digikomponente. Eestis on selliseks globaalselt levitatavaks digilahenduseks näiteks [andmevahetuskiht X-tee](#), mille rakendamist juurutavad eelkõige Eesti ettevõtted ja asutused. Samuti osaleb Eesti G20 India eesistumise ajal väljatöötava digikoostöö mudeli „avatud digiinfrastruktuur“ koostamisel. 2022. aastal laienes Eesti koostöös samameelsetega algatatud [GovStack initsiatiiv](#), mis arendab demokraatlikele printsiipidele vastavaid digikomponente ja toetab nende üleilmset rakendamist, sh Keenias, Egiptuses, Djiboutis. GovStack initsiatiivi raames toetab digikoostööd DG INTPA, aga ka teised doonorid.

Sõltuvuslõksude vältimine ja usaldusväärne ühendatus

Autoritaarsed riigid kasutavad oma majandussidemeid tihti poliitilise mõjuhoovana. Ukraina sõja ajal on teravalt esile kerkinud juba varem päevakorras olnud küsimus, milliste riikidega toimub äritegevus, sh gaasi ja nafta import, milline on selle mõju riigi otsustus- ja tegevusvabadusele. Samas tuleb arvestada ka uute sõltuvuste tekkimise ohuga. Fossiilsete kütuste asemel kasvab nõudlus kriitilise tähtsusega toormete, sh haruldaste muldmetallide järele, mida vajavad rohepöörde tehnoloogiad. Nende ressursside kaevandamist ja töötlemist kontrollib suuresti Hiina.

Venemaa sõda Ukrainas on suurendanud usaldusväärse ühendatuse (*trusted connectivity*) tähtsust regionaalsel tasandil Kolme mere algatuse kontekstis, sest piiriülene taristu on oluline regionaalse julgeoleku ning majanduskasvu tagamisel. Ühendatus on Eesti väljatöötatud ja edendatav kontseptsioon, mille keskmes oli 2022. aastal [Kolme mere algatuse](#) tippkohtumine Riias, 2023. aastal septembris toimus kohtumine Bukarestis. Kolme mere algatuse kohtumise tulemusena sai Ukrainast algatuse partner, samuti panustas USA 300 miljoni dollariga algatuse investeerimisfondi. [Tallinn Digital Summiti](#) 2023.

aastal avasid peaminister Kaja Kallas ning Euroopa Komisjoni siseturu volinik. Ühendatuse raamistiku väärtus on selle globaalses mõõtnes, sõltuvust vähendavas iseloomus ja väärtuspõhisuses. Ühendatuse põhimõtteid saab kasutada muuhulgas demokraatlike riikide ühise tööriistakastina Ukraina ülesehitamisel.

Kliima, Arktika ja energeetika

Sõja kõrval ei ole kadunud vajadus lahendada üleilmseid probleeme, sealhulgas kliimamuutusest tingitud, mis on ühtlasi üheks globaalseid partnereid eluliselt huvitavaks valdkonnaks. Kliimadiplomaatia 2022. aasta tipp-sündmusel – ÜRO kliimamuutuste 27. konverentsil (COP27) – juhtis Eesti delegatsiooni president Alar Karis. COP28 toimub 2023. aasta lõpus Dubais.

2023. aastal on Välisministeerium jätkanud Arktika tegevuskava koostamise koordineerimist, milles on sõnastatud Eesti välispoliitilised eesmärgid ja tegevused Arktikas. Eesti huvi on olla kursis kiiresti muutuva ning meie eluolu otseselt mõjutava piirkonna arengutega ning tagada Eesti polaarteaduste ekspertiisi säilimine ja areng. Eesti on avaldanud soovi saada Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks, kuigi hetkel ei ole Venemaa isoleerimise tingimustes vaatlejate arutamine päevakorral. Nagu Euroopa Liit, tegeleb ka Eesti energiataristu ja -tarne toimepidevuse säilitamise ning taastuvenergiALE ülemineku kiirendamisega. Positiivne on Läänemere äärsete riikide koostöö suurenemine, seda eriti meretuuleenergia valdkonnas. Riskiks on võimalus, et Venemaa ühendab Eesti ühepoolselt lahti BRELL⁵ võrgust.

IV väljakutse: Demokraatlike riikide sidususe tugevdamine ja toimeruumi kindlustamine

Eesti välispoliitika keskmes on jätkuvalt Euroopa Liit ja NATO, erisuhe Ameerika Ühendriikidega, aktiivne koostöö Euroopa suurriikidega ning piirkondlik koostegevus Läänemere piirkonnas. Neis raamistikes koordineeritakse ka olulised vastusammud Venemaa agressiooni tõkestamiseks ja Ukraina toetamiseks. Suurema tähenduse on omandanud liikmesriikide ühtsus ja otsustusprotsessi kiirus, mis konflikti süvenedes tugevnes ja kinnistus. Kasvanud on nii omavaheline kui ka solidaarsus Ukrainaga, toimunud on edasimineku mõlema organisatsiooni laienemisprotsessides. Suuremad liitlasiidid on võtnud selgema hoiaku Balti riikide sõjalise kaitse küsimustes, paigutades piirkonda täiendavaid vägesid. Oluliselt on paranenud väljavaated energiajulgeoleku ja -varustatuse osas, kiirenenud rohepööre ja seda kindlustav innovatsioon.

Euroopa Liidu ja NATO tulevikuvaade, mõju Eestile

NATO ja Euroopa Liidu eesmärgistatus, tugevus ja ühtsus on Eesti jaoks esmatähtsad. Vastusena Vene agressioonile on Lääne ühtsus pidanud, Euroopa enesekindlus suurenes ja transatlantiline side tugevnes. Eesti ja teiste Venemaaga piirnevate Ida-Euroopa riikide sõna on saanud Euroopa Liidu otsuste tegemisel suurema kaalu.

Sõda ei ole täielikult varjutanud Euroopa Liidus muid olulisi teemasid. Positiivne oli Euroopas jõukust ja stabiilsust edendava laienemispoliitika areng, mida Eesti on alati toetanud. Ukraina, Moldova ja Gruusia sammud ELi integratsiooni suunas andsid ühtlasi tõe Lääne-Balkani riikidele: liitumisläbirääkimised on avatud Albaaniaga ja tingimuslikult ka Põhja-Makedooniaga; Bosnia ja Hertsegoviina said 2022.a. detsembris EL kandidaatriigi staatuse. [2023. aasta juunis](#) kogunes Moldaavias teist korda (esimene kohtumine toimus Prahhas) [Euroopa Poliitiline Ühendus \(European Political Community\)](#), mis tõi kokku 45 Euroopa riigi valitsus- ja riigijuhid.

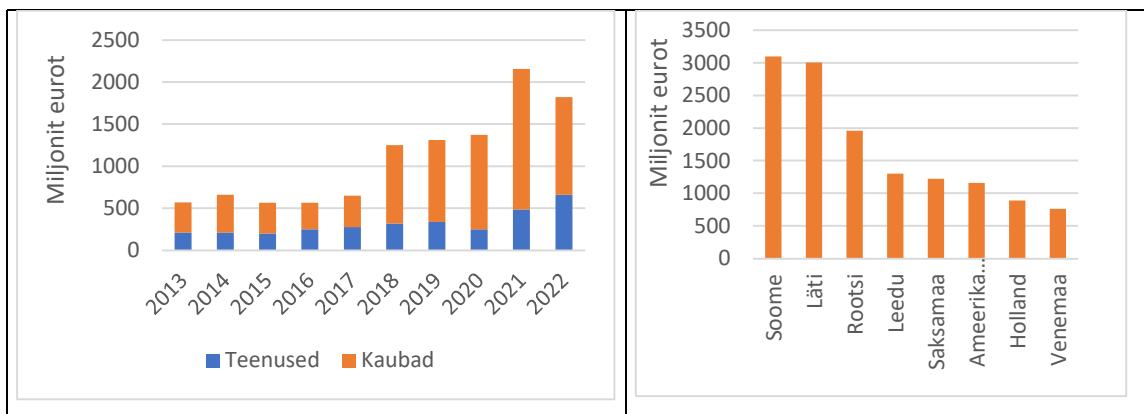
⁵ BRELL on Eesti, Läti, Leedu, Venemaa ja Valgevene elektrisüsteemide juhtimise alane koostöö

Võrreldes sõjaeelse olukorraga on NATOs toimunud murrangulised ja Eesti vaates positiivsed muutused. Madridi tippkohtumisel vastu võetud NATO strateegiline kontseptsioon peegeldab muutunud julgeolekuolukorda Euro-Atlandi alal realistlikult, väljendades liitlaste ühtsust ja otsustavust ning kirjeldades Venemaad märkimisväärse ja otsese ohuna NATOle. 2023.a. juulis Vilniuse tippkohtumisel kiideti heaks NATO uued kaitseplaanid, saavutati kaitsekulude tõstmise kokkulepe ning langetati otsused, mis lükkavad käima Ukraina NATOga liitumise protsessi. Soome liitumine NATO-ga 2023. aastal ja Rootsi otsus liituda NATO-ga tugevdab nii Eesti kui Balti regiooni julgeolekut. 2023. aasta Vilniuse tippkohtumise eel otsustas Türgi edasi liikuda Rootsi NATO liikmelisuse ratifitseerimisega.

Eesti erisuhe USAga

Eesti ja Ameerika Ühendriikide suhetes on olnud aktiivne. 2022.aastal tähistati Eesti ja Ameerika Ühendriikide diplomaatiliste suhete 100. aastapäeva. Kahe riigi välisministrid kohtusid nii Washingtonis kui Tallinnas ning peale Venemaa täiemahulise sõja algust Ukraina vastu on Kongressi liikmed Eestis käinud tavapärasest rohkem. Eesti panustas aktiivselt USA presidendi Joe Bideni demokraatia tippkohtumise algatusse ning juhtis edukalt koos Ühendkuningriigiga „Tehnoloogia demokraatia kaitseks“ gruppi. Osana NATO kaitsehoiaku muutusest kasvas USA sõjaline kohalolek Balti riikides, mis näitab pikaajalist pühendumist meie piirkonna julgeolekule, sh rotatsioonina USA jalaväekompanii ja HIMARSi mitmikraketihaitjate rühm.

Ameerika Ühendriigid olid Eesti kaupade ekspordi partnerriikide hulgas 6. kohal (Joonis 3, parempoolne) 2022.aastal, samas 3. kohal 2021. aastal⁶. 2022. aastal kaupade eksport USAsse kahanes kolmandiku, samas teenuste eksport suurenes kolmandiku, kokkuvõttes eksport USAsse kahanes 16%⁷ (Joonis 3, vasakpoolne). Eesti ettevõtetel on jätkuvalt huvi USA turu vastu. Lähtudes välisministeeriumi ja USA Arengukoostöö Agentuuri (USAID) ühisdeklaratsioonist on süvenenud kahepoolne arengukoostöö ja tugevnenud koostöö Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskusega Ukrainas. Ameerika Ühendriigid on Eestile üks olulisemaid teaduspartnereid (*teenuste eksport USAsse*). 2022. aasta novembris ratifitseeris Riigikogu [Eesti ja USA teadus- ja tehnoloogiakoostöö kokkuleppe](#) muutmise ja pikendamise protokoll, et edendada Eesti, USA ja Balti piirkonna teadlaste ning teadus- ja arendusasutuste koostööd, sh globaalne terviseohutus, küberturvalisus, tehisintellekt, finantstehnoloogia ja digitaalne valitsemine.

Joonis 3. Eesti kaupade ja teenuste eksport USA-sse, 2013-2022 (vasakul); Eesti kaupade eksport riigiti (2022);

Tuumiksuhe Euroopa suurtega – Ühendkuningriik, Saksamaa ja Prantsusmaa

Riikidevaheliste suhete tugevuse üks näitajaid on kõrgetasemeliste visiitide tihedus. Tingituna Euroopa muutunud julgeolekuolukorrast on kasvanud huvi Eesti külastamise suhtes. 2022. aastal võõrustas Eesti kaks korda Ühendkuningriigi peaministrit (01.03. Boris Johnson ja 19.12 Rishi Sunak), kaks korda Prantsusmaa välisministrit (01.04 Jean Yves Le Drian ja 24.10 Catherine Colonna), 21.04.22 Saksamaa

⁶ Statistikaamet Tabel VKK32

⁷ Statistikaamet Tabelid VKK34 (kaubad); VKT43 (teenused)

välisministrit Annalena Baerbock'i; 2023.a. mais võõrustati Ühendkuningriigi välisministrit (James Cleverly).

Ühendkuningriik on Eesti suurima sõjalise kohalolekuga liitlane ning samameelne koostööpartner eri formaatides. 2022-23. aastal oli suhtlus tihe, eriliselt võib esile tõsta kaitsekoostöö ning vastastikuse mõistmise memorandumid sõlmimist tehnoloogiavaldkonnas. Venemaale saatis täiendava heidutussõnumi brittide Eestisse lähetatud ajutine täies varustuses lisalahingugrupp. Tegutsetakse koos partneritena rahvusvahelistes organisatsioonides ja koostöövõrgustikes – 2022.a. lisandus Eesti ja Suurbritannia ühistegevuste loetellu [NATO innovatsioonikiirendi DIANA](#) Euroopa peakorteri loomine. Aktiivne koostöö on käivitunud Ühendkuningriigi julgeolekuvaldkonna mõttekodade ning uurimisinstiituteid, mille üheks väljundiks oli koos RUSI-ga (*Royal United Services Institute*) korraldatud julgeolekut ja Venemaa agressiivsust käsitlev kõrgetasemeline seminar.

Vene agressiooni tulemusel on lähenenud Eesti positsioonid, tihenendud dialoog ning koostöö ka liitlaste Saksamaa ja Prantsusmaaga. Sõda on muutnud oluliselt Saksamaa välispoliitilist diskursust, sealhulgas arusaamu Venemaast ja aastakümneid juurutatud energiasõltuvusest. Eesti vaates on oluline, et Saksamaa otsustas tõsta oma kaitsekulutused 2%-ni SKPst ja kinnitas jõuliselt oma pühendumust NATO idatiiva tugevdamisele, sealhulgas tugevdatud kaitsehoiaku ja Balti õhuturbe raames. Lisaks julgeolekuvaldkonnale ulatub koostöö rohepöördest (meretuulepargid) ja energiatootmisest tehisintellekti ning digi ja -küberteemadeni.

Prantsusmaa oli sõja puhkedes Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja. Seetõttu kandis Prantsusmaa juhtivat rolli, kui oli vaja agressioonile kiiresti reageerida, kehtestada sanktsioonid ning abistada Ukrainat majanduslikult ja sõjaliselt. Murranguline oli Prantsusmaa toetus Ukrainale ELi kandidaadi staatuse andmisel. Kohe sõja alguses suurendas Prantsusmaa oma osalust Eestis paiknevas NATO lahingugrupis ja õhuturbes Ämaris. Prantsusmaa ja Eesti lähedastel suhetel on suur ühisosa, 2022. aastal said valdkondlikult suuremat tähelepanu kahepoolne kaitsekoostöö, digivälispoliitika, küber- ja rohepöörde elluviimine (tuumaenergeetika).

Piirkondlik koostöö

Suhtlemine Balti ning Põhjala-Balti (NB8) koostöö raames on olnud traditsiooniliselt tihe. Regulaarsete kohtumiste ja visiitide päevakava on määranud suuresti Venemaa agressioon. 2022. aasta tähtsündmusoli kolme tulevikukoostöö aruande valmimine ja nende ettepanekute ellu rakendamine. Sõltumatute autorite koostatud Eesti-Soome, Eesti-Rootsi ja Eesti-Läti raportid sisaldavad ülevaadet suhete seisust ja pakuvad uusi ideid koostööks. Eesti-Soome raportit tutvustati 2022.a. kevadel Tallinnas peaministrite kohtumisel, sügisel toimus Helsingis kõrgetasemeline seminar, millel osalesid nii kahe riigi peaministrid ja välisministrid kui ka ettevõtluse, taristu ja hariduse eest vastutavad ministrid. 2022. aasta septembris korraldas Välisministeerium Tallinnas Rootsi välisministri visiidi raames Eesti-Rootsi raportist tõukunud seminari ning Valgas Eesti-Läti raporti tutvustamise mõlema riigi välisministri osalusel. Arvukate kõrgetasemeliste visiitide (Vabariigi President, peaminister, välisminister, kaitseminister, teiste valdkondade ministrid) keskmes on olnud lisaks julgeoleku ja Venemaa agressiooni puudutavatele teemadele innovatsioon, energiapoliitika ning haridus- ja teaduskoostöö. Läänemere formaatides õnnestus üsna sõja alguses lõpetada koostöö Venemaaga, sealjuures astus Venemaa ise välja Läänemeremaade nõukogust.

V väljakutse: Eksporti ja investeeringute toetamine ebakindlas majanduskeskkonnas

Eesti majandus kahanes 2022. aastal 1,3 %⁸ ([Statistikaamet](#)). Vähenes ettevõtete riskijulgus ja valmisolek otsida uusi võimalusi välisurgudel, tähelepanu koondus igapäevasele ellujäämisele. Ärimudelid ja tarneahelad on pandeemia järgselt endiselt kiires muutumises. Kuni jätkub Venemaa agressioonisõda Ukrainas, püsib majanduse prognooside osas jätkuvalt ebakindlus. Sellest tulenevalt vajavad ettevõtjad järjest rohkem suuremat informeerimist geopoliitilistest riskidest, eelkõige protektsionistlike meetmete rakendamisest, sanktsioonirežiimi jõustamisest ning vastusanktsioonidest tulenevatest riskidest.

IMF prognoosi kohaselt ulatub 2023. aasta globaalne majanduskasv 2,9 protsendini, mis on 0,4 protsendipunkti võrra madalam kui 2022. aastal⁹. Eurotsoonile kui Eesti ekspordi peamisele sihtturule on ennustatud 0,7 protsendilist SKP kasvu. Samal ajal jääb globaalne inflatsioon kõrgeks, ulatudes 2023. aasta lõpuks 6,6 protsendini (IMF, jaanuar 2023)¹⁰. Kõrge inflatsioon ja suurenenud energiakulud vähendavad globaalselt elanikkonna ostujõudu ja tarbimist. Lisaks on eeldada protektsionismi suurenemist välisurgudel. Rahandusministeerium on prognoosinud 2023. aastaks Eestile 2 protsendilist majanduse (SKP püsivhindades) langust, SKP nominaalseks kasvuks aga 7,7%.¹¹

Eesti majanduse konkurentsivõime vähenemist võib seostada ka suurenenud energiakulude ja tarneprobleemidega ning tootmissisendite hinnatõusuga. [Eesti konjunktuuriinstituut](#) avaldas 2023. aasta juunis, et Eesti on rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise [World Competitiveness Center/IMD](#) edetabelis 2023. aastal 26. kohal, mis on 4 koha võrra langenud võrreldes 2022. aastaga. Nn. „[majanduse seisundi](#)“ lõikes langes Eesti positsioon teist aastat järjest (2021.a. 29.koht; 2022.a. 33.koht; 2023.a. 54.koht). EL riikide arvestuses oli Eesti konkurentsivõime poolest 11.kohal. Eesti edukus uute investeeringute ligimeelitamisel ning tööstus- ja energiapoliitilises re-orienteerumises määrab pikaajaliselt kogu Eesti ja meie regiooni globaalse konkurentsivõime.

Eesti on taasalustanud kahepoolsete investeeringute kaitse lepingute läbirääkimisi, võttes arvesse EL Komisjoni valminud uusi standardtingimusi, mis on oluliselt laiemad võrreldes varasemaga, sisaldades ka keskkonna ja kestlikkuse aspekte. 2022. aasta novembris peeti esimene läbirääkimiste voor Kuveidiga, millele 2023. aastal järgneb jätkuvoor Kuveidis. Välisministeerium on saatnud investeeringute kaitse lepingute läbirääkimiskutsed reale riikidele – Saudi Araabia, Namiibia, Bahrein, Malaisia ning vastanud positiivselt Türkmenistani samasisulisele soovile. Investeermismaastiku kujunemist on mõjutanud valminud välisinvesteeringute usaldusväarsuse hindamise seadus (jõustumine 01.09.23). Euroopa Liidu välistest riikidest pärit investeeringute hindamine tagab Eesti jaoks paremini nii majanduslikku kui üldist julgeolekut.

Riigi võimekus toetada eksportivaid ettevõtteid olulisematel välisurgudel on paranenud. Selle üheks väljundiks on välisministeeriumi, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) koostööleping, mille alusel seati välisministeeriumi ja EISi esindajatele ühised mõõdetavad eesmärgid ja kinnitati tegevuskavad 19 prioriteetlusele. Nähakse ette keskendumist kõrgema lisaväärtusega toodete ja teenuste ekspordi toetamisele, et säilitada ja tugevdada ettevõtete konkurentsivõimet. Helsinki ja Ottawa saatkondades on asunud tööle ka majandusdiplomaadid. Välisministeeriumi projektitoetusleping Eesti Kaubandus-Tööstuskojaga aitab paremini korraldada äridelegatsiooniga visiite. Äridiplomaatia instrumentide loomine EL taasterahastu toel on valminud Lõuna-Korea riigistrateegia ning avatud Souli saatkond ja ettevõtluskeskus.

Tugevnenud on välisministeeriumi roll ettevõtete partnerina. Korraldati mitmeid äri võimalusi tutvustavaid suurüritusi (näiteks kaks Ukraina ülesehitamisele pühendatud konverentsi ja Aafrika äriseminari), toimusid ministri ja saadikute kohtumised ning arvukalt äridelegatsiooniga kõrgetasemelisi

⁸ Hinnatõusu mõju on reaalse SKP kasvu näitajast eemaldatud. Nominaalne ([jooksevhindades](#)) SKP kasvas 15% (31,3 vs 36,1 mld eurot)

⁹ [CNBC](#) (juuli 2023)

¹⁰ [Inflation Peaking amid Low Growth \(imf.org\)](#)

¹¹ [RM 2023.aasta suvine prognoos](#), Tabel 6, lk.41; Eesti Pank prognoosib 2023. aastaks Eestile 0,6 protsendilist majanduse langust [Eesti Panga prognoos](#) (juuli 2023)

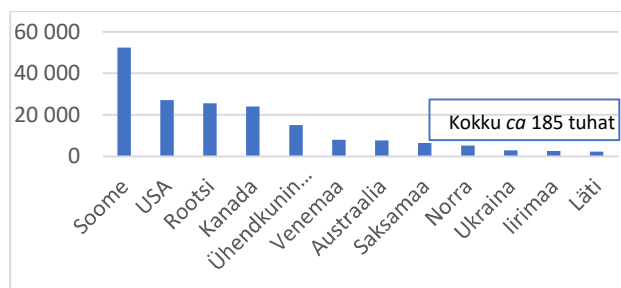
visiite. 2022. aastal toimus ärifookusega aukonsulite globaalne konverents, mille programm sisaldas kohtumisi ettevõtetega ja mini-EXPO-t, mis on aidanud fookuseerida aukonsulite tegevust rohkem äridiplomaatialle. 2023. aasta augustis korraldas Välisministeerium [äridiplomaatia päeva](#), mis tõi kokku Eesti suursaadikud kogu maailmast ning üle 200 ettevõtja erinevatest valdkondadest.

VI väljakutse: Eestlaste kasvav ja geograafiliselt laienev diasporaa

Väljaspool Eestit elav eestlaskond on suurearvuline ja mitmetahuline¹². See on kujunenud lainetena, mille põhjused ja tõukejõud on olnud erinevad. Ajaloosündmused, parema elujärje otsimine, avastamisrõõm ning seiklusehimu on viinud eestlased mitmele poole maailma, kus senini on säilinud elujõulised kogukonnad. Pärast Euroopa Liitu astumist laienes eestlastele ELi nelja vabaduse seas tööjõu vaba liikumise, mille tulemusena liikus tuhandeid eestlasi tööle teistesse Euroopa Liidu riikidesse. Samuti on üheks välis-diasporaa kasvulavaks olnud väljaspool Eestit õppimine ja kõrghariduse omandamine. Eesti riigi kohustus on toetada oma kodanikke, vajadusel ka esindada ning abistada. 2023. aastal on jätkanud välisministeerium väljaspool Eestit elava eestlaskonna riigipoolse toetamise juhtimist. See on toonud kaasa mitmeid uusi algatusi ja edasiminekuid juba alustatud protsessides. Oluline oli ka 2023. aasta Riigikogu valimiste ettevalmistamine.

Välisministeeriumi konsulaartöö

Rahvastikuregistri andmetel elab välisriikides 93 700 valimisõigusega Eesti kodanikku, tegelikkuses on koguarv suurem (Joonis 4). Riigikogu 2023. aasta valimiste sujuvaks läbiviimiseks välisriikides alustas välisministeerium kogu aasta vältel ettevalmistustega juba 2022. aasta kevadel. Eesti kodanikele tagati võimalus hääletada hääletussedeliga 38 riigis asuvas 40 Eesti välisesinduses ning ühes aukonsulaadis.

Joonis 4. Eestlaste arv (hinnang) välismaal riikide lõikes, riikide ametliku statistika põhjal; Allikas: Statistikaameti blogi „[Kas eestlasi on maailmas üle või alla miljoni?](#)“ (veebuar, 2023)

Vene agressioon Ukrainas suurendas sõja algusperioodil nõudlust riigi konsulaarabi järele. Teavitus ja inimeste abistamine toimus, suurepärase oli koostöö Lätiga, kes aitas Eesti kodanike kodumaale evakueerimisel. 2022. aastal tehti välisesinduste, välisministeeriumi konsulaarosakonna ja aukonsulite poolt kokku 73 499 konsulaartoimingut, st 17,5% vähem kui 2021. aastal. Viisataotlusi menetlevates välisesindustes võeti vastu 31 452 viisataotlust, mis moodustab 60 protsenti 2021. aastal menetletud viisataotlustest. Konsulaarteenuste osutamine ja viisataotluste menetlemine välisesindustes on jätkuvalt oluliselt mõjutatud Venemaa agressioonist Ukrainas. Venemaa Välisministeeriumi nõudmisel sulgesime peakonsulaadi Peterburis ja selle kantselei Pihkvas. Need on esindused, mille Eesti kodanikele teenuste osutamise maht on aastaid olnud välisesinduste esiviisikus koos Helsingi, Moskva ja Londoniga. Otseselt mõjutas sõjategevus Kiievi saatkonna tegevust, kus konsulaartoiminguid tehti väga piiratud mahu.

Üleilmse eestlaskonna toetamine

¹² Rahvastikustatistika ekspert Ene-Margit Tiit on [hinnanud](#), et eestlasi elab väljaspool Eestit üle 185 tuhande, mis moodustab 17% eestlaste üldarvust.

Jätkub sihipärane töö üleilmse eestlaskonna kaasamisel. 2023.a augustis ilmus järjekordne inforohke [uudiskiri](#) eestlastele üle maailma. Tähtsündmuseks on kujunenud kaks korda aastas toimuvad elektroonilisel järelevaadatavad virtuaalfoorumid kõikjal maailmas elavatele eestlastele, kus mõjukad esinejad arutlevad inimeste ja eestluse jaoks olulistel teemadel. Pidevalt areneb portaal *Global Estonian*. 2022. aastal viidi läbi ulatuslik reklaamikampaania lehelugejate arvu suurendamiseks. Uue ettevõtmisena käivitati kaks välisministeeriumi rahastatavat projektitaotluste voo: omaalgatusprojektid ja praktikastipendiumid eesti noortele üle ilma.

Väliskogukondade vahetu külastamine on aidanud seada sisse regulaarsed veebiarutelud USA, Kanada ja Rootsi eesti kogukondadega. Venemaa eesti kogukondadega on suhtlus olnud raskendatud, ometi on nende toetamine ehk varasemast tähtsamgi; siin aitavad head töösuhted Eesti Kultuuriseltside Ühendusega ning aktiivne osalus nende iga-aastasest suvekoolis, milles enamus idadiasporaa juhte osaleb. Eriline tähelepanu on Soome eestlaskonnal kui meie suurimal väliskogukonnal, kus on ühtlasi kõrge kodumaale tagasipöördumise potentsiaal, mis teeb Soomest meile olulise töösüsi. Oleme toetanud nõu ja jõuga Eesti organisatsioonide võrgustikku Soomes, mis toimetab nüüd juba iseseisvalt. Välisministeerium on toetanud ja nõustanud Üleilmset Eesti Noorte võrgustikku. Võrgustik toimib ja sealt tuleb häid ideid. Lisaks on õnnestunud viia üleilmse eestluse teema ja seisukohad avalikku teabesse, milleks on kasutatud esinemisvõimalusi Arvamusfestivalil, Keelefoorumil, lõimumiskonverentsil ja paneelis Helsinki Mardilaadal ning teinud regulaarseid meediakajastuse Eestis ja mitmes väljaspool Eestit ilmuvas eesti väljaandes.

2023. aastal on jätkunud ühtse eesti inforuumi loomine ja arendamine, mis on osutunud väljakutseks seoses info killustatusega. Eesti keele ja meele hoidmisele väliskogukondades on rõhk noorte kaasamisel ning Eesti võimaluste üha laialdasemal tutvustamisel. Lähiajal tähtsustub mälu ja pärandi säilitamise teema: 2024. aastal toimub suure põgenemise 80. aastapäev, samas toimub väliskogukondades oluline põlvkonn vahetus ja aktiivsest elust on taandumas terve põlvkond, kelle jaoks eestluse hoidmine on olnud ülimalt oluline ja kes on siiani kogukonda juhtinud ning suunanud.

4. 3. Hinnang senise tegevuse tulemuslikkusele

Välispoliitiliselt on peamiseks negatiivseks arenguks regionaalse julgeolekuolukorra ebastabiilne seis, mida tingib jätkuv Venemaa sõjategevus Ukrainas. Regiooni julgeolekule on väljakutseks ka globaalselt pingestuv vastasseis autokraatsete ja demokraatlike riikide vahel, mis nõuab NATO liitlastelt tähelepanu ja ressursside suunamist India ja Vaikse ookeani regiooni.

Muutunud julgeolekuolukorras on eriti oluline, et püsiks kõrgena Eesti elanikkonna toetus kuulumisel NATO-sse, 2022. a võrdluses eelmise aastaga paranes 2 protsendipunkti võrra (toetus kokku 80%, eestlaste hulgas 94%, mitte-eestlaste hulgas 50%)¹³. Edasiminek oli tähelepanuväärne, kuna 2021. a mõõdetud toetus NATO-le oli ajalooliselt üks kõrgemaid. Varasemalt on toetus NATO-sse kuulumisele olnud sama kõrge vaid 2010. a, mil Eesti kuulumist Allianssi toetas samuti 80% vastanutest. Ukraina sõja järgselt on valdav osa toetuse kasvust tulnud mitte-eestlaste grupist (eestlaste toetus NATO-le 2021. a 93%, 2022. a 94%; mitte-eestlastel vastavalt 44% ja 50%).

2022. aastal suurenes Eesti inimeste toetus EL-i kuulumisele¹⁴. Eesti kuulumist Liitu peab riigile heaks 76% vastanutest. Positiivsed arengud iseloomustavad kogu Euroopa Liitu, 2022. a kevade üle-euroopaline tulem oli kõrgeim alates esmasest hindamisest 2007. aastal. Ukraina sõda on Euroopa Liidu välispoliitika kujundamisel suurema kaalu andnud Kesk- ja Ida-Euroopa riikide julgeolekupoliitilisele joonele. Venemaalt lähtuvat ohtu hindasid võrreldes nn vana Euroopaga kõige adekvaatsemalt just Kesk- ja Ida-Euroopa riigid, õigustatuks osutus selle regiooni riikide otsus kaitsekulutusi ennaktempo

¹³ Allikas: Kaitseministeerium, vt ka [Tulemusaruanne](#) Tabel 3

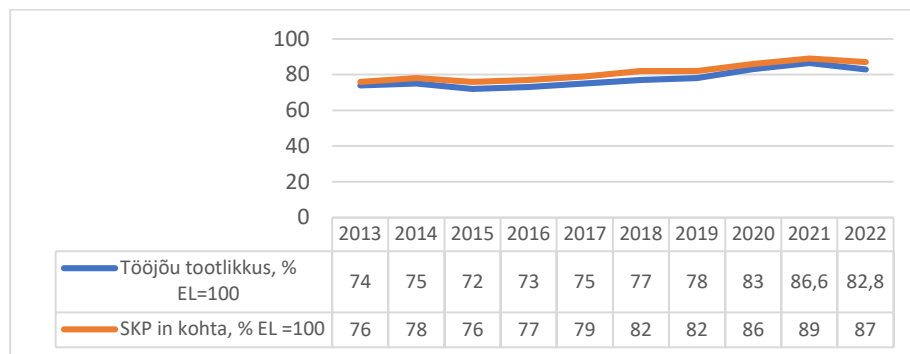
¹⁴ Allikas: [Tulemusaruanne](#), Tabel 3,

suurendada juba pärast 2014. a Krimmi annekteerimist ning tugev panustamine Allianssi raames elluviidavale Atlandiülesele kaitsekoostööle.

Eesti oli 2022.aastal küberjulgeoleku indeksi tabelis kolmandal kohal¹⁵ (2021.a. 5.kohal). NCSI küberjulgeoleku indeksit täiendatakse jooksvalt ning tugevamate riikide vahed on indeksi väärtuses väga väikesed.

Varasemaid perioode iseloomustanud langus riigi rahvusvahelise seotuse edetabelis on jätkunud. Kahe aasta jooksul on Eesti *üldises pingereas* kaotanud kolm kohta ning *poliitilises seotuses* viis kohta¹⁶. Langus pingereas on seotud ennekõike Aafrika ja Aasia riikide paranenud tulemustega. Need muutused on toimumas olukorras, kus globaliseerumine on aktuaalselt teinud vähikäiku. 2023. a märtsis uuendati Venemaa välispoliitika kontseptsiooni, mis näeb Moskva peamiste liitlastena Hiinat ja Indiat ning laiemalt globaalset Lõunat. Hiljutine Euroopa Välissuhete Nõukogu (ECFR) avaliku arvamuse küsitlus näitas, et suhtumises Ukraina sõtta, demokraatiasse ja reeglitel põhineva maailmakorra tulevikku on peamine veelahe just Globaalse Põhja ja Lõuna vahel¹⁷.

2022. a langes Eesti tööjõu tootlikkus Euroopa Liidu keskmisest näitajast nelja protsendipunkti võrra (82,8 vs 86,6 2021. aastal) (Tabel 1 ja joonis 5)¹⁸. See viitab Eesti majanduse konkurentsivõime langusele võrdluses teiste Euroopa Liidu riikidega. Eesti majanduse konkurentsivõime langust EL riikide võrdluses kinnitas ka Eurostat'i poolt avaldatud näitaja „SKP elaniku kohta EL-keskmisest“¹⁹, mis oli 89% 2021. aastal ning 87% 2022. aastal (Joonis 5), EL riikide reastuses 17. kohal (üle 100% oli 11 riiki sh Luxembourg, Iirimaa, Taani, Holland).

Joonis 5. Eesti tööjõu tootlikkuse (SKP töötaja kohta), suhe EL keskmisse, 2013-2022; Eesti SKP inimese kohta, suhe EL keskmisse²⁰.

Kõrge kuine inflatsioon ei ole tabanud kõiki Euroopa Liidu riike samaaegselt, Kesk- ja Ida-Euroopa riike iseloomustas nii tarbijahinnaindeksi kui ka tööstustoodangu sisendhindade kiirem kasv kui Lääne- ja Lõuna-Euroopa riikides. 2022.aastal vedas hindade tõusu energiakandjate kallinemine, mis avaldas mõju Eesti konkurentsivõimele, kuna Eesti majandus ja tööstus on üks Liidu energiaintensiivsemaid²¹.

Venemaa jaoks agressiooni hinda suurendav sanktsioonirežiim tõi kaasa Peterburi peakonsulaadi ja selle Pihkva talituse sulgemise ning piirangud Eesti viisade väljastamisele. Muutunud julgeolekupoliitilises olukorras ei ole enam fookuses Eesti esinduste võrgustiku kiire laiendamine, mis on Välispoliitika Arengukava 2030 strateegiliste analüüside aluseks, vaid olemasolevate esinduste töö efektiivistamine.

¹⁵ Allikas: [NCSI :: Ranking \(ega.ee\)](https://www.ncsi.ee/en/ranking)

¹⁶ Allikas: [KOF Globalisation Index – KOF Swiss Economic Institute | ETH Zurich](https://www.kof.ethz.ch/en/globalisation-index); vt ka [Tulemusaruanne](#) Tabel 3, lk.23

¹⁷ Timothy Garton Ash, Ivan Krastev, Mark Leonard. United West, Divided From the Rest: Global Public Opinion One Year Into Russia's War on Ukraine. 2023. ECFR Policy Brief.

¹⁸ Allikas: Statistikaamet: [Statistika juhtimislauad](https://www.statistika.ee) ; vt ka [Tulemusaruanne](#) Tabel 3

¹⁹ Allikas Eurostat; [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat) ; näitaja „GDP per capita in PPS“ ehk SKP elaniku kohta, arvestades ka riikide elanike ostujõudu; Tabel TEC00114

²⁰ SKP elaniku kohta (in Purchasing Power Standards (PPS) väljendatuna EL keskmisse (100)

²¹ [Eesti Konkurentsivõime Ülevaade 2023](#). Eesti Pank.

5. Meetmed, tegevused ja teenused

5.1 MEEDE 1: Eesti välis- ja julgeolekupoliitika

5.1.1 Programmi 1. tegevus: Eesti julgeolekukeskkonna tugevdamine

Eesmärk: Euro-Atlandi piirkonna julgeoleku kindlustatus ja jagamatus, rahvusvaheliste suhete stabiilsuse toetamine. Tagada rahvusvaheliste suhete stabiilsus toimivate kahe- ja mitmepoolsete suhete ning regionaalsete koostöövormide toel.

Eesti välispoliitika eesmärkideks on reeglitel ja rahvusvahelisel õigusel põhineva maailmakorra säilimine ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse, mis eeldab Eesti välisteenistuse võimekust juhtida otsustavalt tähelepanu rahvusvahelise õiguse rikkumistele ja rikkumise toimepanija vastutusele. Oluline on hoida NATO valmidust oma liitlasi vajaduse korral sõjaliselt kaitsta ja toetada ning arendada edasi Euroopa koostöiseid julgeolekustruktuure, mille tagatiseks on Euro-Atlandi senise tugeva koostöö ja väärtusruumi elujõulisuse hoidmine ja edendamine ning jagatud väärtustel põhinev ELi ja NATO võimalikult suur sisemine ühtsus.

Tabel 3. Programmi 1. tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Liitlaste kohalolu Eestis 2016. aasta tasemel <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2022)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
USA-ga on sisulised kõrgetasemelised kontaktid tagatud 2016. aasta tasemel <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2022)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Kollektiivkaitse on NATO strateegilistes dokumentides nimetatud põhiülesandena <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2022)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Idapartnerlusriikide areng demokraatia, sõnavabaduse ja korruptsioonivabadus– demokraatia ²² <i>Allikas: Economist Intelligence Unit (EIU)</i>	4,56 ²³ (2022) 4,89 (2022)	4,59	4,69	4,79	4,89
Idapartnerlusriikide areng demokraatia, sõnavabaduse ja korruptsioonivabadus – sõnavabadus ²⁴ <i>Allikas: Reporters Without Borders - World Press Freedom index</i>	56,0 (2022)	52	53	54	55
Idapartnerlusriikide ²⁵ areng demokraatia, sõnavabaduse ja korruptsioonivabadus– korruptsiooni tajumine ²⁶ <i>Allikas: Transparency International - Corruption Perceptions Index</i>	39,3 (2022) 40,5 (2021)	40,50	41,50	42,50	43,50
Võime luua EL-is koalitsioone (positsioon) <i>Allikas: ECFR (EU Coalition Explorer)</i>	14 (2020/21)	<= 12	<= 12	<= 12	<= 12

²² Demokraatia indeks on leitud Idapartnerlus riikide keskmisena. Võrdluseks, et Eestil oli demokraatia indeks sama allika järgi 2022.a. 7,96. Regionaalselt Ida-Euroopas „Democracy Index average“ oli 5,39 ; [Democracy Index 2022](#), lk 27. 2022.a Ida-euroopa riigid on lähenenud „täisdemokraatiale“ “full democracies” (indikaatori väärtus üle 8.00)—Czech Republic (7.97), Slovenia (7.75).

²³ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene; 4.89 on ilma Aserbaidžaanita.

²⁴ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene;

²⁵ EL-i idapartnerlus-riigid on Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldova, Ukraina, Valgevene

²⁶ Skaalal 0-100 (0- korrumpeerunud; 100-väga puhas); maailma keskmine olles 43/100. 2022.a. Eesti väärtus 74/100 (positsioon 14/180); 6 riigi keskmine oli 2022.a.39.3 (ilma Aserbaidžaanita 42,6)

Eesti suutlikkus kujundada ELi ja NATO välispoliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2022)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
---	----------------	---------	---------	---------	---------

Teenused

Teenused aitavad saavutada arengukavas sõnastatud rahvusvahelistes organisatsioonides Eesti huvide kaitsmise ja edendamise ning julgeoleku tagamisega seotud eesmärgid.

Huvisid ja eesmärgid realiseerime läbi nelja teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) *Eesti välis- ja julgeolekupoliitika kujundamine, transatlantilised suhted*; (2) *koostöö Euroopa riikidega ning EL üldasjad*; (3) *koostöö ja laiem rahvusvaheline poliitika Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega*; (4) *koostöö Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega ning seotud regionaalsete organisatsioonidega*.

1. *Eesti välis- ja julgeolekupoliitika kujundamine, transatlantilised suhted* teenuse sihiks on kindlustada, et NATO kollektiivkaitse mehhanismid ja allianssi sõjaline kohalolu idatiival kindlustaksid piisava heidutuse, et tagada Eesti ning laiemalt kogu Euro-Atlandi piirkonna julgeoleku kindlustatus ja jagamatus.
Tegevuste tasandil on fookus NATO-l ja Euroopa Liidu kaitsekoostööl. Tegevustega toetame NATO avatud uste poliitikat ning NATO ja Euroopa Liidu julgeolekustruktuuride integreeritud ja mittedubleerivat teineteist täiendavat arengut. Kahepoolsetes koostöös on kesksel kohal koostöö Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia, Prantsusmaa, Saksamaa ning Põhja-Balti riikide ja Poolaga. Teenusega toetatakse asjaomaste strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustame julgeoleku teemal suure välispoliitilise kaaluga ürituste toimumist Eestis ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite valdkonna kaalukatele rahvusvahelistele üritustele.
2. *Koostöö Euroopa riikidega ning ELi üldasjad* teenuse sihiks on Euroopa riikidega koostöö edendamine nii kahepoolset kui ka regionaalsetes formaatides ja Euroopa Liidus. Teenusega tagatakse täiendavalt ELi teemade üldkoordinatsiooni välisministeeriumis ning Eesti seisukohtade kujundamine ELi üldasjades, sh laienemispoliitikas, ja Euroopa Liidu suhete kohta teiste Euroopa riikidega sh Ühendkuningriik, Türgi ja Euroopa majanduspiirkonna riigid.
Kahepoolse koostöö arendamisel on fookuses eriti Ühendkuningriik, Saksamaa, Prantsusmaa, Põhjala-Balti riigid ja Poola. Mitmepoolsetes koostöös on olulised 3B, NB8 ja teised Läänemere koostöö regionaalsed formaadid. ELi laienemispoliitika kujundamise fookuses on Lääne-Balkani regioon, samuti Ukraina, Moldova ja Gruusia ning Türgi-ELi koostöösuhed. Soodustame suure välispoliitilise kaaluga visiitide toimumist Eestisse ning Eesti riigijuhtide visiite Euroopa riikidesse. Samuti aitame kaasa kõrgemate ametnike tasandil konsultatsioonide pidamisele eri valdkondades, Euroopa osakonna poolt eriti kahepoolsetes ja Euroopa Liidu küsimustes. Teenus toetab Eestis toimuvaid kaalukaid rahvusvahelisi diplomaatilisi üritusi ning eestlaste kandideerimist rv organisatsioonide võtmepositsioonidele ja juba seal töötavate eestlaste senisest suuremat kaasamist (tegevusfookus ennekõike EL institutsioonidel). Teenusega toetatakse ka asjaomaste strateegiate koostamist ja uuendamist.
3. *Koostöö ja laiem rahvusvaheline poliitika Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega* teenuse sihiks on rv koostöö edendamine Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega. Idapartnerlusriikidega tehtava koostöö eesmärgiks on edendada nende riikide demokraatia ja hea valitsemistava edendamist, majanduskoostööd EL-iga, energiajulgeolekut ning inimeste vahelisi kontakte.
Tegevuste fookuses on nii kahepoolne koostöö Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidega kui ka nimetatud riikide suunal Eesti välispoliitika kujundamine ja teostamine asjaomastes rv organisatsioonides (ennekõike EL ja NATO). Sellega toetame kaitsekoostööd NATO-s ja EL-is ning ELi ÜVJP ja naabruspoliitika elluviimist. Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikide suunalise välispoliitika kujundamisel on tähtis koostöö Suurbritanniaga, USA-ga, Saksamaaga, Prantsusmaaga, Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga. Piirkonnaga seotud poliitikat toetab ka Eesti tegevus OSCE-s ning B3 ja NB8 regionaalsetes formaatides. Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia

riigid on prioriteetsed koostööpartnerid Hiinale, mis tähtsustab nende riikide rolli Eesti sidusa Hiina-suunalise välispoliitika kujundamisel. Teenusega toetatakse asjaomaste strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustame Ida-Euroopa ja Kesk-Aasia riikidest suure välispoliitilise kaaluga visiitide toimumist Eestisse ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite piirkonda.

4. *Koostöö Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega ning seotud regionaalsete organisatsioonidega* teenuse sihiks on rahvusvahelise koostöö edendamine Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega. Tegevustega edendatakse Eesti koostööd nende regioonide tähtsamate organisatsioonidega (nt ASEAN, ASEM, ASEF, Araabia Liiga, Aafrika Liit, neljapoolne julgeolekudialoog) ning ELi lõunanaabruspoliitika ja regionaalsete välis-strateegiate elluviimist (nt ELi strateegia koostöök India ja Vaikse ookeani piirkonnas).

Riikidest on fookus Hiinal, Jaapanil, Austraalia, Lõuna-Koreal, Indial, Israelil, Araabia Ühendemiraatidel, Singapuril, Egiptusel ja Keenial. Toetatakse Aasia, Aafrika ja Lähis-Ida suunal välispoliitika kujundamist ja elluviimist EL-is ja NATO-s ning kahepoolses koostöös Atlandi-ülese koostöö võtmepartneritega (USA, Kanada ja Suurbritannia). ELi lõunanaabruspoliitika ja Aafrika riikidega tehtava koostöö kujundamisel on kaalukas roll koostööl Prantsusmaa, Saksamaa, Belgia ja Hispaaniaga. Head koostöösuhted Aasia, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega toetavad Eesti välismaajanduse huvisid (ligipääs uutele kasvavatele turgudele, investeringute kaitse tagamine, turismi edendamine) ning aitavad tugevdada valdkondlikku koostööd (energiajulgeolek, ühenduvus, digitemaatika, küberjulgeolek ning Eesti panus arengukoostösse). Soodustatakse piirkonna riikidest suure välispoliitilise kaaluga visiitide toimumist Eestisse ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite teenusega hõlmatud regiooni. Toetatakse Eesti välis-teenistuse Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Aafrika ja Lähis-Ida riikidega seotud teadmuse korrastamist ja edendamist läbi asjaomaste strateegiate uuendamise ja koostamise ning läbi koostöö mõttekodade ja ülikoolidega.

Planeerimisperioodi tegevused

A. Tegevusfookused Euroopa Liidus

- a) Eesti osaleb aktiivselt ELi aruteludes ELi tulevikusuundumuste üle, samuti ELi laienemise, välispoliitika ning teiste aktuaalsete temade üle. Peale aktiivse osaluse ELi üldasjade ja välisasjade nõukogu kohtumistel tähendab see Eesti seisukohtade järjepidevat esitamist ja selgitamist kahepoolsete visiitide ja konsultatsioonide ajal. Eesmärk on tugevdada koostööd ja leida uusi liitlasi meile olulistel temadel, samuti suurendada üksteisemõistmist nendega, kellega me kõigis küsimustes samal arvamusel ei ole.
- b) Eesti toetab ELi naabrus- ja laienemispoliitika raames igati demokraatia ja avatud valitsemise reforme idapartnerlusriikides ja Lääne-Balkani riikides. Selles poliitikasuunas on eriti oluline jätkata Ukraina toetamist ühinemisel NATOga ja ELiga, mida rõhutavad ka septembris 2022 avaldatud Kiievi julgeolekukokkuleppe (Kyiv Security Compact) pikaajalised sihid. Aitame igakülgset kaasa Ukraina ühinemise eelduseks olevatele reformidele nii nende läbiviimisel kui ka Ukraina edusammude tutvustamisel teistele liikmesriikidele. Ukraina taastamisel ja riigirahanduse stabiilsuse tagamisel on oluline, et Ukrainale laieneks õigus kasutada kandidaatriikidele mõeldud finantsinstrumente ning järkjärgult toimuks Ukraina lõimine Euroopa Liidu siseturuga. Eesti välispoliitika toetab ka Moldova liikmelisuse püüdlusi.
- c) Aidatakse kaasa ELi poliitika prioriteetide elluviimisele ning Eesti kui konstruktiivse ELi riigi kuvandi hoidmisele üldasjade nõukogus, sh ülemkogu ettevalmistuste käigus, ja valdkondlikes töörühmades, sh ELi laienemise, Lääne-Balkani, ELi-Ühendkuningriigi suhete, ELi-Türgi suhete ja õigusriigi teemal. Osaleme sisuliselt ELi tulevikukonverentsi järelduste ja eri institutsionaalsete ettepanekute arutelus, järgides valitsuse seisukohti.

Lääne-Balkani regiooni stabiilsus ja areng on oluline Euroopa kui terviku ja seega ka Eesti seisukohalt. Toetame Lääne-Balkani riikide integratsiooni ELiga, järgides tingimuslikkust ja rõhutades ELi kandidaatriikide puhul ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga joondumise tähtsust.

B. Kaitsekoostöö NATO ja ELis ning julgeolekupoliitika

- a) NATO tegevussuunas on fookus Vilniuse tippkohtumisel 2023. aasta juunis ning Madriidi kokkulepete ellu rakendamisel, ennekõike sellel, et mindaks täielikult üle tugevdatud eesliini kaitsele (*forward defence*). Eriti tähtis on toetada tegevusi, mis on seotud NATO diviisistaabi loomisega ja liitlaste sõjalise kohalolu suurendamisega Eestis. Jätkub läbiv kahepoolne ja rahvusvahelistes formaatides töö, et tasandada Venemaa desinformatsiooni sõja kohta Ukrainas ning hoida liitlastevahelist ühtsust. Välisministeerium koos siseriiklike ja välispartneritega aitab kujundada Lääne ühtset ja koordineeritud strateegilist kommunikatsiooni, et seista vastu Venemaa narratiividele ja väärinfole kolmandates riikides.
- b) Eesti toetab igati Ukraina liikumist NATO liikmelisuse suunas, mis vastab 2008. aastal Bukarestis NATO tippkohtumistel tehtud otsusele ja 2022. aastal Madridis vastu võetud allianssi uuele strateegilisele kontseptsioonile. Välispoliitiliseks prioriteediks on, et Ukraina liitumisele alliansiga antakse tugev ja ühtne toetus ka 2023. aasta Vilniuse tippkohtumisel.
- c) Võtmetähtsusega on värskendada riigisisest riigiteenistujate teadmisi julgeolekupoliitika vallas, sest 2022. aasta jooksul uuendati (NATO strateegiline kontseptsioon) ja koostati (ELi strateegiline kompass) kaks alusdokumenti, mis Eesti julgeolekupoliitika välismõõdet edaspidi strateegiliselt suunavad. Olulise muutusena on suurenemas NATO roll Hiinaga seotud välis- ja julgeolekupoliitika kujundamisel, millega peavad siseriiklikus koordineeritud arvestama kõik allianssi liikmed.
- d) Ukraina sõda on toonud välja Euroopa rahutagamisrahastu meetmete tähtsuse, mis on võimaldanud pärast sõja puhkemist liidu tasemel Ukraina toetamiseks kiiresti ja paindlikult ressursse kasutusele võtta. Oktoobriks (2022) oli Ukrainat rahutagamisrahastu vahenditest toetatud 2,5 mld euroga. Rahutagamisrahastu toel on loomisel ELi sõjalise abi missioon Ukraina toetuseks (*European Union Advisory Mission Ukraine ehk EUMAM UA*), millega liikmesriigid annavad oma territooriumil Ukraina sõduritele väljaõpet arvestades Ukraina vajadusi. Eesti pooldab EUMAM UA missiooni loomist ning annab oma osa, et ELi algatusega toetataks juba NATO ja Ühendkuningriigi käivitatud väljaõppemissioone. Tähtis on, et Venemaa agressiivsetele sammude tasandamine oleks püsivalt liidu päevakorras ning püsiks valmidus toetada Ukrainat vastavalt vajadusele nii sõjalise kui ka tsiviilabiga.
- e) Eesti toetab välispoliitilises tegevuses Rootsi kiiret liitumist alliansiga. Tulevikku vaadates on oluline planeerida, kuidas edendada pärast Rootsi liitumist Läänemere regiooni julgeolekut ja kaitsekoostööd, arvestades, et mitmed senised Balti riikide ja Poola kahepoolsed kaitsekoostöö suunad Rootsiiga tuleb edaspidi integreerida NATO taustsüsteemi.
- f) Eesti töötab aktiivselt selle nimel, et hoida ja tugevdada NATO heidutuse ja kaitsehoiaku eelduseks olevat ühtsust. Eesti strateegiline julgeolekupoliitiline lisahuvi on edendada konstruktiivseid ja koostõiseid suhteid NATO-ELi ja USA-ELi teljel. Välisministeerium toetab igakülgselt ka ELi kaitsekoostöö arendamist.
- g) Olulisel kohal on Eesti nähtavuse hoidmine NATO oivakeskustes. Välisesindustes töötame aktiivselt selle nimel, et rahvusvahelistes oivakeskustes ja organisatsioonides töötavat eestlaskonda hoitaks välisesinduse koordineeritud koostööd soodustavas inforuumis. Juunis 2022 Madridis vastu võetud NATO uues strateegilises kontseptsioonis rõhutatakse vajadust alliansi tehnoloogilise eelise ja heidutusvõime hoidmiseks tegeleda senisest enam kaitsetööstuse innovatsiooni ja murranguliste tehnoloogiate arendamisega. 2023.a. Vilniuses võtsid liitlased vastu kohustuse kulutada kaitsele vähemalt 2% SKP-st. 2023. aastal käivitatud NATO kaitsetehnoloogiate innovatsiooni kiirendi programm (*Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic – DIANA*), mille raames Euroopa peakorter luuakse kahasse Eesti ja Ühendkuningriigiga. Programmiga seoses avatakse Tallinnas kaitsetööstuse suunitlusega

iduettevõtete kiirendi. DIANA programmi edukas käivitamises osalevad Eestis lisaks välisministeeriumile ka majandus- ja kommunikatsiooni- ning kaitseministeerium.

- h) Valgevene, Türgi ja Maroko välispoliitilised valikud tähtsustavad ELi ühtse rändepoliitika kujundamisel Eesti seisukohtade esitamise ja kaitsmise vajadust. Rändepoliitikas tuleb peale probleemide humanitaarse mõõtme senisest enam tähelepanu pöörata ka kolmandate poolte tegevusest lähtuvale hübriidsele julgeolekuohule: Valgevenes ebastabiilsuse regionaalsele siirdele kaasaaitamine ja Lähis-Ida humanitaarkatastroofi julgeolekupoliitilise hübriidse mõjutusvahendina kasutamine.

C. Kahepoolse koostöö fookused

- a) Strateegiliselt oluline on hoida tugevaid liitlassuhteid ELi ja NATO riikidega, sealhulgas Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga, Ühendkuningriigi, Ameerika Ühendriikide, Saksamaa ja Prantsusmaaga. Need suhted hõlmavad nii julgeoleku, küberturvalisuse kui ka majanduse mõõdet. Läti, Soome ja Rootsiiga valmisid 2022. aastal sõltumatute raportööride juhtimisel koostatud kahepoolsete suhete tulevikuraportid, mille järeltegevused hõlmavad perioodi 2023–2026. Kahepoolsetes suhetes jätkub 2021. aastal heaks kiidetud strateegiate elluviimine Ühendkuningriigi, Saksamaa, Prantsusmaa ja Poolaga.
- b) Pikaajaline ja keskne Eesti julgeolekut kindlustav välispoliitiline siht on edendada Eesti ja USA mitmekülgset koostööd ning hoida tugevat Atlandi-ülest sidet. Nende eesmärkide saavutamiseks jätkub sihipärane töö Eesti-USA suhete tugevdamise tegevuskava. Eesti jaoks on oluline hoida Euroopa ja USA vahelisi häid partnerlus- ja liitlassuhteid.
- c) Ameerika Ühendriikidel tuleb samal ajal Eesti ja USA suhetes on olnud olulisel kohal USA antav julgeolekuabi, sh *Baltic Security Initiative* raames, mis on aidanud märkimisväärselt kaasa Eesti kaitsevõime arendamisele. Eesti sihiks on, et oleks *Baltic Security Initiative* jätkuvalt kajastatud ka 2024. aasta riiklikus kaitse-eraldiste seaduses (*National Defense Authorization Act – NDAA*). Ameerika Ühendriikidega tehtavat kahepoolset koostööd ja suhete arendamist toetab ka 2023. aastal valmiv uus suursaatkonnahoone Washingtonis.
- d) Euroopa suunal on väga oluline seniste heade kahe- ja mitmepoolsete (ennekõike koostöö NATOs) suhete hoidmine Ühendkuningriigiga, arvestades et riik lahkus 2020. aastal EList. Ühendkuningriigi ja ELi tulevaste suhete teemat on vaja operatiivselt kajastada, et kodanikud ja ettevõtted oleksid teadlikud Ühendkuningriigi lahkumisega seotud muudatustest ja enda õigustest. Toimuvad memorandumis „Analüüs ja ettepanekud Eesti ja Ühendkuningriigi suhete arendamiseks“ seatud sihtide ja prioriteetide elluviimiseks tegevused, mille eesmärk on muu hulgas toetada tõendus põhiseimat poliitikakujundamist ja riskide maandamist ELi poliitikas.

D. Regionaalsed formaadid ja regionaalne koostöö

- a) Eesti üldine strateegiline eesmärk suhetes Põhjala ja Balti riikidega on piirkonna sügavam lõimimine kõikides valdkondades ning piirkonna riikide ühtsus rahvusvahelise elu küsimustes. Välisministeerium toetab Eesti jaoks prioriteetset süvendatud julgeoleku- ja kaitsekoostööd Põhjamaade ja Balti riikidega. On vaadatud üle teisi ministeeriume kaasav Eesti ja Põhjala ning Balti riikide suhete edendamise tegevuskava, milles täpsustati Eesti huve ja tegevusi piirkonna sügavamal lõimimisel. Ajakohastatud koostööfookusest lähtume kogu programmi planeerimisperioodi vältel. Eesti juhtis 2023. aastal taas Balti koostööd ning alustab 2024. aastal juulis üheaastast Läänemeremaade Nõukogu eesistumist ja 2025. aastal Läänemere strateegia eesistumist. Samuti juhivad Eesti 2026. aastal nii Balti kui ka Põhja-Balti koostööd.
- b) Eesti välispoliitiliste ja arengukoostöö eesmärkide täitmiseks on oluline idapartnerluses kui prioriteetses valdkonnas algatada senisest enam ühisprojekte Põhja- ja Baltimaadega. Ukraina sõjaga muutunud julgeolekuolekulukord tähendab, et arvatavasti tuleb Euroopa Liidul muutunud olukorda arvestades 2021. aasta lõpul kokku lepitud tulevikuvision ja strateegia taas üle vaadata.
- c) Avatud on Singapuri ja Souli esindus, mis suurendab märgatavalt Eesti kohalolu Kagu-Aasias, piirkonnas, mida seni on ennekõike kaetud Indiast ja Austraaliast. Eesti kohalolu suurendamist

Ida- ja Kagu-Aasia regioonis toetab saatkonnahoone Soulis. Otsitakse vahendeid Eesti suursaatkonnahoone väljavahetamiseks Tokyos, kuna esinduspind ei vasta igapäevatöö nõuetele. Seega, paraneb Kagu-Aasia Maade Assotsiatsiooni (ASEAN) riikide katmine ning Eesti ettevõtjaid toetavaid äridiplomaatilisi tegevusi alustatakse rahvaarvult neljandas riigis Indoneesias, mis on siiani katmata. ASEANi ühenduses keskendub töö kliima- ning digi- ja küberkoostööle, mille juures on kaalukas roll hiljuti avatud Singapuri esindusel ning algatatud küberdialoogil Indiaga.

- d) Kagu-Aasia ja Indohiina piirkonnas tuleb järgneval perioodil intensiivistada julgeolekupoliitilise olukorra seiret ja analüüsi. Tegemist on piirkonnaga, kus põrkuvad maailma suurjõudude Hiina, USA ja India majanduslikud ja militaarsed huvid ning hiljutise AUKUS'e trilateraalse julgeolekupakti kaasuse kaudu mõjutab regioonis sündiv otseselt häid transatlantilisi koostöösuhteid NATO, mis on Eesti julgeolekule oluliseks garantiiks. Piirkonnaga seotud tegevuste fookuses on ka USA, India, Austraalia ja Jaapani veetud neljapoolse julgeolekudialoogiga (nn Quadi liitlasblokk) seotud areng. India ja Vaikse ookeani piirkonna laiemat stabiilsust toetab Eesti panusega Euroopa Liidu India ja Vaikse ookeani piirkonna koostööstrateegiasse, tegevustega NATO-s ning kahepoolse koostööga Eestiga samameelse Jaapani, Korea Vabariigiga ja Austraaliaga. Pinevat julgeolekuolukorda arvestades on eriti oluline kahepoolne kaitsetehnoloogiline koostöö Korea Vabariigiga, kelle tarnitud relvastusel on oluline kaal Eesti ning meie lähinaabruse peamiste liitlaste Poola ja Soome sõjalises heidutusvõimes.

Piirkondades, kus Eesti füüsiline esindatus on olnud tagasihoidlik, panustab välisministeerium poliitika kujundamisse ELi Nõukogu Aafrika, Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna ning ELi Nõukogu Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika piirkonna kohtumiste ning teiste valdkondlike töörühmade kohtumiste kaudu.

5.2 MEEDE 2: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades

5.2.1 Programmi 2. tegevus: Eesti välispoliitiline osalus globaalsetes teemades

Eesmärk: Eesti välispoliitiliste huvide edendamine peamistes valdkondlikes arengutes, mis mõjutavad pikaajaliselt nii Eesti kui laiemalt Euro-Atlandi ala majanduslikku arengut ning reeglitepõhise demokraatia ja inimõigusi austava maailmakorra elujõulisust.

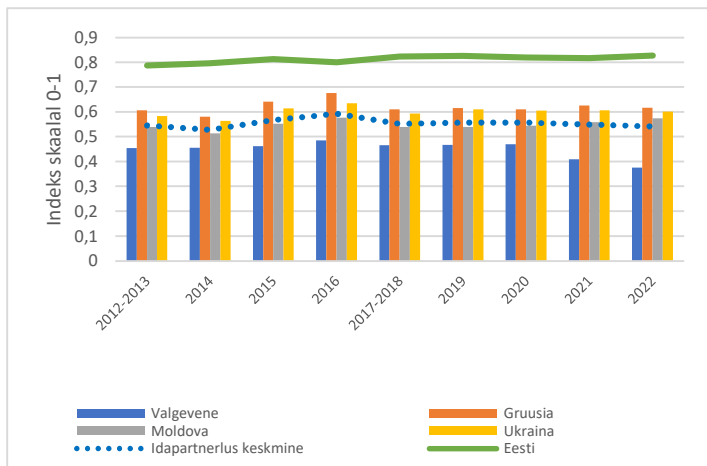
Tabel 4. Programmi 2. tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Eesti võimekus mõjutada ÜRO, OSCE, OECD ja teiste rv organisatsioonide poliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Inimõiguste indeks ²⁷ ; vt aegrida riigiti joonisel 6. <i>*On alamindeks Fundamental Rights</i> <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,57 ²⁸ (2022)	0,57	0,57	0,57	0,57
Eesti digiriigi ja ühiskonna kuvand <i>Allikas: IMD</i>	20 (2022) 25 (2021)	<= 25	<= 25	<= 25	<= 25
Kogukonna kaasatuse uuring ²⁹ <i>Allikas: Välisministeerium</i>	83% (2022)	>= 76%	>= 76%	>= 76%	>= 76%

²⁷ Inimõiguste indeksi alamindeks „Fundamental rights“ maailma riikide aritmeetiline keskmine. Eestis oli 2022.a. 0.82; Gruusia 0.62; Moldova 0.57; Ukraina 0.60 (3 riigi keskmine 0.60); Valgevene 0.38; 4 riigi keskmine 0,54;

²⁸ Prioriteetsed arenguriigid Ukraina, Moldova, Gruusia

²⁹ Vt Välispoliitika 2022.a. [Tulemusaruanne](#)

Joonis 6. Eesti ja idapartnerlus riikide inimõiguste indeks (alamindeks: fundamentaalsed õigused), 2012-2022

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärgid realiseeritakse peamiselt nelja teenuse kaudu (1) Eesti esindamine ÜROs ja teistes inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud rv organisatsioonides; (2) digi- ja küberdiplomaatia; (3) ühendatuse-, kliima- ja energeetikadiplomaatia; (4) eestlaskonna kaasamine välismaal, kultuuri- ja kodanikudiplomaatia.

1. *Eesti esindamine ÜROs ja teistes inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud rahvusvahelistes organisatsioonides* teenuse sihtiks on Eesti välispoliitiliste seisukohtade väljatöötamine ja suhtlemise korraldamine ÜRO-s, OSCE-s ja Euroopa Nõukogus ning teistes valdkondlikes rahvusvahelistes organisatsioonides. Teenuse peafookuses on inimõiguste, demokraatia, terrorismi tõkestamise ja rändega seotud küsimused. Teenusega toetatakse inimõigusi ja demokraatiat austava reeglitel põhineva maailmakorra püsimist ning globaalset julgeolekut ja rahu. Oluliseks põhimõtteks on rahvusvaheliste organisatsioonide põhitegevusi võimestada diplomaatiliste kompetentsidega, kus Eesti on eestkõneleja, nt küberjulgeolek, e-riik, haridus, demokraatiale ja kodanikuühiskonnale suunatud reformide läbiviimise kogemus ning naiste ja laste õiguste kaitse.
2. *Digi- ja küberdiplomaatia* teenuse sihtiks on hoida Eesti kui suunanäitaja ja hinnatud partneri positsiooni küberjulgeoleku ja -diplomaatia teemadel maailmas. Digi- ja küberjulgeoleku teemade eestkõneleja saatuse abil võimestatakse ja toetatakse kõiki teisi Eesti välispoliitika tegevussuundi.

Digi- ja küberdiplomaatia temaatika seostub läbivalt teiste välispoliitika tegevustega. See tähendab, et arendatakse ja tugevdatakse digikoostöö ja küberjulgeoleku algatusi nii kahepoolses koostöös kui ka ELis, NATOs, ÜROs, OSCEs ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides. Digi- ja küberjulgeoleku tegevusi toetatakse NB8 ja B3 regionaalsetes formaatides ning valdkonnal on oluline roll Eesti võtmeliitlastega (Suurbritannia, USA, Saksamaa, Prantsusmaa, Poola ja teised Põhja-Balti riigid) tehtavas kahepoolses koostöös. Eesti kõrge kompetents ja rahvusvaheline kogemus küberjulgeoleku küsimustes edendab Atlandi-ülest julgeolekukoostööd, sh tugi sanktsioonipoliitika jõustamisele. Eesti seisab digitehnoloogiade laialdasema rakendamise eest, et toetada vaba, avatud, koosvõimelise, turvalise ja demokraatliku ühiskonna arengut, sh arengukoostöö, äridiplomaatia, julgeolekupoliitika. Digi- ja küberdiplomaatia tegevus toetab ühtlasi äridiplomaatia digivaldkonna eesmärkide täitmist, milleks on peamiselt Eesti ettevõtete ekspordi suurendamine ja riigi toe pakkumine keerulistel, kuid ettevõtjatele olulistel turgudel; samuti arengukoostöö eesmärkide saavutamist kestliku arengu toetamisel. IT-teenused ja -tooted (sh küberturvalisus) on Eesti üks eksporditartikleid, mis globaalse konkurentsi tõttu vajab eesrindliku digiriigi kuvandi säilimist.

3. *Ühendatuse, kliima- ja energeetikadiplomaatia* teenuse sihiks on rahvusvahelise koostöö edendamine ja Eesti huvide kaitsmine majandusjulgeolekut, rahvusvaheliste suhete stabiilsust ja kestlikku arengut tagavatel teemadel, hõlmates Eesti ja EL-i ühendatuse arhitektuuri kujundamist, energiajulgeolekut ning kliimamuutuste tõkestamise eelduseks oleva rahvusvahelise konsensuse loomiseks vajalikku diplomaatiat.
Tegevustes on põhirõhk Kolme mere algatusel ja algatusega seotud investeerimisfondil, EL-i rohepöörde toetamisel, sh Eesti huvide esindamine ELi kliimaaruteludes ning Eesti ja kogu lähiregiooni ühendatuse arhitektuuri konkurentsivõime ja kvaliteedi kindlustamisel. Ühendatusega seotud diplomaatia hõlmab rahvusvaheliste standardite teemalisi arutelusid, taristu elektrifitseerimise ja digitaliseerimise suundumuse taustal, ning riikide koostöös tehtavaid regionaalseid suurinvesteeringuid, mis toetavad Eesti ja Euroopa energiajulgeolekut ja transpordiühendusi. Teenusega seotud välispoliitika kujundamisel on tähtis kahepoolne koostöö Suurbritanniaga, USA-ga, Saksamaaga, Prantsusmaaga, Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga ning koostöö NB8 regionaalses formaadis. Ühendatuse, kliima- ja energeetikadiplomaatial on tähtsustav roll EL-i naabrus- ja välismajanduspoliitika kujundamisel, sh majanduskoostöö India ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega, otsene EL-i majanduskoostöine panus ja arengukoostöö Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida regioonis ja idapartnerlusriikides. Pingestunud julgeolekuolukord on suurendanud ühendatuse ja energiajulgeoleku temaatika tähtsust NATO-s ja ELi ÜVJP kujundamise aruteludes, sh ELi ja alliansi majandusjulgeoleku tagamine Venemaa ja Hiina suhtes. Teenusega toetatakse vastavate strateegiate koostamist ja uuendamist ning koostööd mõttekodade ja ülikoolidega. Soodustatakse suure välispoliitilise kaaluga ürituste toimumist Eestis ning Eesti riigijuhtide ja -ametnike visiite valdkonna kaalukatele rahvusvahelistele üritustele.
4. *Eestlaskonna kaasamine välismaal, kultuuri- ja kodanikudiplomaatia* teenuse sihiks on tagada tugev side välismaal elava eestlaskonnaga ning välismaal elavate rahvuskaaslaste osalemine Eesti ühiskonnaelus ja selle arengus. Koostöös siseriiklike partneritega (KuM, SiM, HTM, Integratsiooni Sihtasutus) toetame tagasipöördumist ning Eesti kultuuri tutvustamist välismaal. Eestlaskonna kaasamist toetame koostöös partneritega väliseesti kogukonna informuimi edendamise, eestikeelse hariduse ja keeleõppe kättesaadavuse toetamisega, väliseesti kultuuripärandi säilitamisega, Eesti kultuuri hoidmise ja tutvustamisega ning rahvuskaaslaste usulise teenimise toetamisega. Toetame koostöös siseriiklike partneritega tagasipöördumist ja Eestis (taas)kohanemist toetavaid teenuseid. Soodustame rahvuskaaslaste ja Eesti sõprade kaasamist rahvadiplomaatilistesse tegevustesse, millega võimendatakse majandusdiplomaatilisi tegevusi ning Eesti tuntuse ja hea maine tugevdamist.

Planeerimisperioodi tegevused

ÜRO ja teised rahvusvahelised organisatsioonid

Pärast Ukraina sõda suunab Eesti ja meiega samameelsete riikide välispoliitikat rahvusvahelistes organisatsioonides siht Venemaa mitmepoolsetes koostööformaatides isoleerida. Tegevus lähtub märtsis 2022 ELi välisasjade nõukogus heaks kiidetud põhimõtetest ning augustis 2022 valitsuses kinnitatud prioriteetidest Venemaa isoleerimisel multilateraalsel areenil. Praktikas tähendab see tegevust, mille eesmärk on saavutada hukkamõist Venemaa tegevusele rahvusvahelistes organisatsioonides, Ukraina algatuste ja seisukohtade toetamine ning võimalusel Venemaa liikmesuse peatamine. Eriti oluline on rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil saavutada ühine hukkamõist Ukraina alade annekteerimisele ja tagada Ukraina oblastite Venemaa Föderatsiooni koosseisu inkorporeerimiseks läbiviidud referendumite õigustühiseks kuulutamine.

Kogu planeerimisperioodil jätkuvad tegevused, mis on suunatud Eesti JN liikmesuse perioodil saavutatu ja prioriteetsete valdkondade eest seismisele ÜROs ka edaspidi ning uute ennekõike EL-i väliste partneritega loodud valdkondlike (küber- ja digitemaatika, inimõiguste kaitse, laste ja naiste õiguste kaitse) koostöösuhete jätkumisele. Eesti tõstatatud prioriteetsete teemavaldkondade rahvusvahelisel areenil aktuaalsena hoidmine on meile tähtis ka edaspidi. Samuti on oluline tihe koostöö nii samameelsete praeguste JN liikmete kui järgmistel aastatel liituvate ÜRO JN riikidega.

COVID-19 pandeemiaga seotud muutused rahvatervishoius ning tervishoiu ja teiste eluvaldkondade senisest sügavam temaatiline põimumine (nt piiriüleste vaktsiinitunnistuste rakendamise konsulaar- ja rahvatervishoiu küsimuste ühtseks tervikuks koondumine, mis toimus era- ja avaliku sektori koostöös) tähtsustab Eesti tegevust Maailma Terviseorganisatsioonis (WHO).

Arengukoostöö ja välismajanduse suundade sidumisel on oluline jätkata seniseid suuri koostööprojekte rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil (nt ühte liidese põhise väliskaubandusinformatsiooni vahetamise edendamine koostöös ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsiga (UNCTAD). Samuti on seni rakendamata potentsiaal koostöö Rahvusvahelise Kaubanduskeskusega (ITC), mida on järgneval planeerimisperioodil kavas edasi arendada.

Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata ja ressursi suunata ka inimõiguste ja demokraatiaga seotud teemadele. 2021. aastal võeti vastu inimõigusdiplomaatia alused ja tegevuskava, mis on määratlenud Eesti inimõiguste alased prioriteedid, tegevused ja eesmärgid välissuhtluses. Järgnevatel aastatel saab olema olulisel kohal Eesti kandideerimine Inimõiguste Nõukokku 2025. aastal (aastateks 2026–2028). Samuti jätkab Eesti aktiivselt tegevusi inimõiguste kaitsel osana ELi ühisest välis- ja julgeolekupoliitikast eri rahvusvaheliste organisatsioonide raames nagu ÜRO, samuti NB8 formaadis, inimõigussaadikute formaadis ning eri temaatilistes koalitsioonides. Koalitsioonidest on olulisemal kohal nt Internetivabaduse ja Meediavabaduse koalitsioon, mille juhtgruppidesse Eesti kuulub. Eesti panustab aktiivselt USA demokraatiate tippkohtumisega seotud algatusse ja jätkab aktiivset tegevust naiste õiguste ning põlisrahvaste teemal (sh seoses põliskeelte kümnendiga 2022–2032). Olulisel kohal on Eesti jaoks digivõimalused inimõiguste kaitsel. 2021.aastal võeti vastu ka naiste rahu ja julgeoleku riiklik tegevuskava 2020–2025, mille kohaselt tuleb aktiivsemalt tegelema hakata valdkonna arenguga, sh Eesti siseselt.

Regionaalsed formaadid ja regionaalne koostöö

Puhta keskkonna tagamiseks ning kliimamuutustega kohanemiseks on oluline Põhjamaade, samameelsete ELi riikide ning USA ja Ühendkuningriigiga tehtav regionaalne keskkonnakoostöö. Erilist tähelepanu väärib Läänemere puhtus. Eesti huvides on koos Põhja-Balti regiooni riikidega leida võimalusi keskkonna- ja kliimakoostööks, kasutades regionaalseid formaate, nagu Läänemere merekeskkonna kaitse komisjon (HELCOM), ja koostööprojekte. Regionaalne koostöö toetab ja võimendab Eesti panust Euroopa Liidu pikaajalisse eesmärki jõuda 2050. aastaks kliimanetraalse majanduseni. Selle saavutamiseks astutakse pikki samme, viies ellu Euroopa Komisjoni 2019.–2024. aasta rohemajanduse strateegilist prioriteeti (*European Green Deal*). Aktiivselt võetakse osa regionaalsete keskkonnavalaste suurprojektide tõukamisest, nii kahepoolse koostöö kui ka ELi kaudu. Rohemajanduse sektor pakub suure lisandväärtusega ekspordipotentsiaali ka uuendusmeelsetele Eesti ettevõtetele. Peale keskkonnahoiu ja majandusarengu on kliimaküsimustel otsene mõju ka üldisele julgeolekuolukorrale ja rahvusvaheliste suhete stabiilsusele. Näiteks pikaajalises vaates on eeldatav, et valdav osa oodatavast Euroopa Liitu mõjutavast rändevoost on seotud just kliimapagulastega³⁰.

Planeerimisperioodil jätkub Eesti aktiivne töö kolme mere algatuses, kus osaleb 12 EL riiki. Eesti on investeerimas kolme mere algatuse raames loodud investeerimisfondi kuni 20 miljonit eurot³¹ 2020. aastal sai Eestist ametlikult selle investeerimisfondi liige ja investor. Kolme mere algatuse investeerimisfondil on oluline pikaajaline positiivne mõju meie regiooni taristu ja ühendatuse arengule. 2023.aastal on kolme mere [tippkohtumine](#) Bukarestis.

Digi- ja küberdiplomaatia

Küberdiplomaatia valdkonnas kindlustame ja tugevdame Eesti kui valdkonna eestkõneleja mainet ning toetame rahvusvahelise küberjulgeoleku võime kasvatamist, sealhulgas teeme koostööd Eesti peamiste

³⁰ [Institute for Economics and Peace – Analysing peace and quantifying its economic value; Peace Research, Presentations & Resources Free to Download \(visionofhumanity.org\)](#)

³¹ [Eesti liitus Kolme Mere investeerimisfondiga | Rahandusministeerium \(fin.ee\)](#)

liitlastega. Ukraina sõda on näidanud Venemaalt lähtuvate küberrünnakute ohtu, aga teisalt ka muutuva tehnoloogilise maastiku tähtsust kogu sõjategevuses, mis hõlmab näiteks hargmaiste suurte tehnoloogiaettevõtete rolli Ukraina riigiaparaadi ja ühiskonna toimenõtkuse säilitamisel ning riiklikult oluliste andmete talletamist ja kättesaadavust sõjaolukorras. Nende järeldustega ning kogemuste rakendamise ja mõtestamisega tegeleb Eesti digi- ja küberdiplomaatia eeldatavalt kogu tulevase planeerimisperioodi jooksul. Suurjõudude konkurents tehnoloogiliste standardite seadmisel annab eriti suure kaalu Eesti huvide esindamisele ja tutvustamisele rahvusvahelistes kehamites, ennekõike ITU-s (*International Telecommunication Union*), ÜRO-s Eesti tehnoloogiliste küsimuste esindaja (*tech envoy*) ning teistes regionaalsetes koostööformaatides..

Kübertemaatikas seisab Eesti hea rahvusvahelise õiguse ja normide rakendamise arutelude edendamise eest ÜRO 1. komitees, kus jälgitakse, et rahvusvahelist õigust rakendatakse ka küberruumis. Lisaks osaleb Eesti ÜRO 3. komitee raames uue küberkuritegevuse konventsiooni väljatöötamises ning tegeleb nii küberjulgeoleku alase teadmiste suurendamise (*cyber capacity building*) ja vastavate arengukoostöö küsimustega kolmandates riikides. Oluline on edukalt edasi viia planeerimisperioodil toimuv EU CyberNeti projekt, mille peavastutaja Eesti on. 2019.aastal loodi EU CyberNeti projektiga (kestusega 6 aastat) eesmärgiga luua ELi-ülene küberturbe ekspertide võrgustik, arendada küberturbe koordineerimise tehnilist platvormi, pakkuda asjaomaseid koolitusi ja ekspertide võrgustumise üritusi ning ehitada üles sõlmpunkt ELi-üleseks küberkaitse ekspertide võrgustumiseks. Juunis 2023 toimus juba kuues koolitus-kursus EU CyberNet-i raames, sel korral EL delegatsioonidele Aasia-Vaikese ookeani piirkonnas.

2023. aasta juunis toimus neljas rahvusvaheline küberdiplomaatia suvekool nii diplomaatidele, kes kujundavad küber-välispoliitikat, kui ka riigiametnikele. Suvekoolist on kujunenud tunnustatud valdkondlik üritus, mille korraldamist³² välisministeerium jätkab vastavalt võimalustele.

Kliima- ja taristudiplomaatia

Kliimatemaatika on tähtis nii rahvusvaheliselt kui ka Euroopa Liidus, näiteks rohepööre on üks kuuest Euroopa Komisjoni strateegilisest prioriteedist aastatel 2019–2024. EL on seadnud kliimamuutustega võitlemiseks ambitsioonikad eesmärgid. Euroopa Komisjon kinnitas 2019. aasta detsembris kõiki eluvaldkondi haarava roheline kokkuleppe (rohelepe kava) jõuda aastaks 2050 kliimaneutraalsuseni, s.o kasvuhoonegaaside puhta nullheiteni. ELi-ülene eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside paikamist keskkonda 2030. aastaks 55% varasema 40% asemel. Euroopa Komisjon pakkunud välja esialgse tegevuskava (*Fit for 55*). Liikmesriikide vahelised arutelud tegevuskava elluviimisel tähendab ülesandeid ja lisatööd ka Eesti välisestusele.

Kliimatemaatikas Eesti seisukohtade esitamisel ja kaitsmisel ELi institutsioonides on oluline hea riigisisene koordinatsioon. Välisministeerium suurendab nii peamajas kui tähtsamates välisesindustes (Põhjamaad, kellelt on Eestil antud valdkonnas palju õppida) kliimadiplomaatilist võimekust. Peamajja on loodud kliimadiplomaatia eriesindaja ametikoht, loodud on kliimatemaatikaga tegelev üksus ning valminud on valdkonna arengusihte analüüsiv ja määratlev tegevuskava.

Koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooni- ja Kliimaministeeriumiga esindatakse Eestit ühendatuse, kliima ja energeetikaga seotud EL-i aruteludes, sh tegevusplaani REPowerEU teemal, et kiirelt ja solidaarsust säilitades vähendada EL-i sõltuvust Venemaalt imporditavatest fossiilsetest kütustest. Esialgne eesmärk on loobuda hiljemalt 2030. aastaks täielikult Venemaa gaasi impordist liidus. Edukas rohe- ja digipööre Eestis toetab hästi Eesti rahvusvahelist kuvandit, mis on üks meie kliimadiplomaatia eesmärke. Suurendatakse koolituste abil diplomaatide pädevust.

---

³² 2023.a. olid korraldajad EL RV Partnerluse Peadirektoraat (INTPA), Välisministeerium, E-riigi Akadeemia; Eesti RV Arengukoostöö keskus ESTDEV;

Kesksel kohal on riigi energiataristu ja -tarne toimepidevuse säilitamine. Kuna energiatarneid võidakse rakendada välis- ja julgeolekupoliitilise mõjutusvahendina, siis on tähtsad algatused, mille eesmärk on suurendada Eesti lähiregiooni energia autonoomiat ja varustuskindlust. Nende hulgas on Kolme mere algatuse investeerimisfondi raames tehtavad taristu investeeringud, usaldusväärse ühendatuse (*trusted connectivity*) raamistiku toetatava turvalise tarkvõrgu edendamine, mis võimaldab olemasolevaid energiaressursse paindlikult jagada, ning koos riigisiseste partneritega Eesti lähiregiooni suurte roheenergia investeeringute (nt Läänemere tuulepargid, Balti energiaturu integreerimisplaan (BEMIP), elektrivõrkude sünkroniseerimine Mandri-Euroopa sagedusalaga) eduka valmimise tagamine.

Eesti on huvitatud *Trusted Connectivity* raamistiku ja usaldusväärse ühendatuse põhimõtete juurutamisest nii EL-is kui ka mujal maailmas, sh EL-i *Global Gateway*, USA *Build Back Better World*'i, kolme mere algatuse, UK *Network of Liberty*, OECD ja *Blue Dot Networki* kaudu. Nõnda meelitatakse investeeringuid kvaliteetse ja kestliku nii füüsilise kui digitaalse taristu rajamiseks. Seeläbi tõuseb nii Euroopa kui ka teiste demokraatiate konkurentsivõime kõrge lisandväärtusega sektorites, Euroopa võimekus kujundada tehnoloogiastandardeid ja Euroopa Liidu maine partnerina kolmandatele riikidele kindlustades demokraatiate geopoliitilist positsiooni.

Eestlaskond võõrsil

Selleks et koordineerida kodanikudiplomaatiat, väliseesti kogukonna kaasamist ja konsulaarteenuste arendamist klientide jaoks mugavaks, on koostatud „Üleilmse eestluse tegevuskava“ (välisministeerium, kultuuriministeerium, siseministeerium, haridus- ja teadusministeerium). Keskendutakse muuhulgas tegevustele, mis toetavad Eestisse tagasipöördumist, väliseesti kultuuriseltside tegevust, Eesti identiteedi hoidmist ning ärisaadikute võrgu edendamist. Tegevuskava on mõeldud edendada ministeeriumide vahelist horisontaalset koostööd valdkonna ühisel arendamisel. Iga ministeeriumi rahalist panust väliseesti kogukonna toetamisel kajastatakse asjakohase tulemusvaldkonnaga seotud tegevuspõhise riigieelarve programmides. Välisministeerium on väliseesti kogukonna kaasamist ja kultuuridiplomaatiat kajastamas alates 2023–2026 planeerimisperioodist eraldi teenusena ning arengukava tasemel „Välispoliitika arengukava 2030“ III sambas. Kultuuriministeerium eristab diasporaale suunatud tegevused eraldi meetmena alates planeerimisperioodist 2023–2026 ning väliseesti kogukonna kaasamise pikaajalised sihid on esitatud „Sidusa Eesti arengukavas 2021–2030“.

Perioodil 2024–2027 keskendutakse sellele, et osutada teenuseid kliendile mugaval ning riigile tõhusal moel, edendada reisiinfo ja operatiivse riskikommunikatsiooni edastamist ning panustada Eesti väliskogukonna sidustamisse Eestiga ning kodanikudiplomaatiasse.

Tegevuste tasandil riigisiseste partneritega koostöö koordineerimiseks väliskogukonna toel ellu kutsutud „Üleilmse eestluse tegevuskava“ on koostatud, pidades silmas kolme peamist suunda:

1. Eesti identiteedi tugevdamine ja edendamine välismaal

Tegevussuuna sihtideks on väliseesti kogukonna inforuumi edendamine, eestikeelse hariduse ja keeleõppe kättesaadavuse toetamine, väliseesti kultuuripärandi säilitamine, Eesti kultuuri hoidmine ja tutvustamine ning rahvusaaslaste usulise teenimise toetamine. Eriti oluline on hoida kultuurilist sidet ja eesti keele oskust just noorte seas, sh nende seas, kes õppetöö ja karjääri edenedes iga paari aasta tagant elukohaks olevat riiki vahetavad.

Välisministeerium toetab inforuumi korrastamist ja parendamist nii olemasolevate sisse töötanud infokanalite (nt välikogukondade väljaanded, saatkonna kodulehed, sotsiaalmeediakanalid, infokirjad) kui ka uute formaatide kaudu, näiteks uus iganädalane väliseesti kogukonnale mõeldud raadiosaade ERR's, äridiplomaatilise orientatsiooniga globaalsete eestlaste LinkedIni grupp ning väliskogukonnale mõeldud regulaarselt toimuv virtuaalfoorum. Oluline on hoida diasporaale ja eesti sõpradele mõeldud inforuum ühtse ja lihtsalt hoomatavana.

Jätkatakse Eesti kultuuriürituste, sealhulgas ESTO traditsiooni toetamist, tegeletakse välismaal asuvate kõrgete riigitegelaste matmispaikade kindlakstegemise ja hooldamisega ning panustatakse ühtekuuluvustunde edendamisse rahvuskaslaste ja Eesti püsielanike vahel.

2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonnaellu ja arengusse, koostöö edendamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine

Kogukonna kaasatuse ja rahvadiplomaatia edendamiseks plaanime ametkondade ülese panusena senisest süsteemsemalt ja regulaarsemalt kaasata motiveeritud rahvuskaslasti ja Eesti sõpru. See eeldab rahvadiplomaatia saadikute võrgustiku loomist ning rahvadiplomaatia saadikute tunnustamist ja kaasamist esindustes toimuvate regulaarsete ürituste ja Eestis toimuvate väliseesti kogukonna kokkutulekute kaudu. Kogukonna kaasamine esindustes eeldab välisesinduste võrgustiku laiendamist ja seni avatud saatkondade käsutuses oleva kinnisvara ajakohastamist. Tegevustest on plaanis korraldada regulaarseid üleilmseid eestluse foorumeid, edendada diasporaakoostööd teiste riikidega, luua stipendium noortele praktikaprogrammiks Eestis ning töötada välja programm, et toetada väliskogukonna elujõulisust ja sidet Eestiga.

Seni on täielikult rakendamata väliskogukondade potentsiaal Eestile. Maailma eri piirkondades on palju edukaid ja motiveeritud eestlasi, kes saaksid sisukalt toetada Eesti arengut. Tegevuskavaga loome ja arendame kodanikudiplomaatia võrgustikku, mis hõlmab tegevustelt nii ettevõtlust, kultuuri kui ka rahvuslikke suhteid.

Tegevuskava konsulaarteenuste kliendisõbralikkuse temaatikaga seotud planeerimisperioodi tegevused on kajastatud programmi kolmanda tegevuse juures.

3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine

Tegevussuuna peaesmärk on arendada tagasipöördumist ja Eestis (taas)kohanemist toetavaid teenuseid. Tegevusi viivad ellu ennekõike kultuuriministeerium koos Integratsiooni Sihtasutusega, samuti on vaja edendada koostööd kohalike omavalitsustega. Kuna Eestisse tagasipöördujate demograafiline ja kultuuriline taust on erinev, lähtume neid toetavate teenuste planeerimisel võimalikult vahetult teenuse kasutajast. Eesti ühiskonda sisseelamist soodustab ka laiem maailmahariduse edendamine.

5.3 MEEDE 3: juriidilised, konsulaar, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimused

5.3.1 Programmi 3. tegevus: juriidiliste, konsulaar-, sanktsiooni- ja strateegilise kauba küsimuste lahendamine

Eesmärk: Eesti seisukohad rahvusvahelise ja ELi õiguse üldküsimustes oleksid esindatud ja huvid kaitstud. Sanktsioonipoliitika ennetab rahvusvahelise õiguse rikkumisi. Konsulaarteenused on osutatud kliendisõbralikult ja paindlikult. Tagatud on ministeeriumi ööpäevaringne toimepidevus.

Tabel 5. Programmi 3. tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Keskmine rahulolu konsulaarteenustega <i>Allikas: Välisministeerium³³</i>	69% (2020)	71%	71%	71%	71%
Tagasisideuuringute (rv õiguse koordineerimine ja seire tegevussuunad) keskmine <i>Allikas: Välisministeerium</i>	89% (2020) ³⁴	80%	80%	80%	80%

³³ Vt ka [Tulemusvaldkonna](#) raport Tabel 3

³⁴ JUR suuna rahulolu-uuring 2020. a 93%; KONS suuna rahulolu uuring 2020. a 84,6%. Kaalumata tegevussuundade keskmine 88,8%.

Eesti võime mõjutada Euroopa Liidu sanktsioonipoliitikat <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud (2022)	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
---	----------------	---------	---------	---------	---------

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärke realiseerime peamiselt nelja teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) konsulaar teenused ja -abi; (2) rahvusvahelise ja EL-i õiguse koordinatsioon; (3) ministeeriumi 24h toimepidevus; (4) sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll.

- Konsulaar teenused ja -abi* teenuse sihiks on pakkuda klientidele lihtsalt kättesaadavaid konsulaar teenuseid kulutõhusalt. See eeldab konsulaar poliitika kujundamist ja elluviimist ning koostööd teiste asutustega (ennekõike Siseministeerium, Politsei- ja Piirivalveamet). Tagame operatiivse reisiinfo ja riskikommunikatsiooni edastamise, reisijate teadlikkuse edendamise ning konsulaarhädadaabi osutamise.

Eesmärk on toetada välismaal elava eestlaskonna teadlikkuse kasvu e-teenustest ning ennekõike lihtsustada võõrsil elavatele eestlastele isikut tõendavate dokumentide väljastamist. Dokumentidega seotud toimingute lihtsustamiseks loome koostöös partneritega eeldused, et dokumente saaks taotleda kodust lahkumata ja ning väljastada dokumente postiteenuste vahendusel. Alates 2023. aastast hakatakse üle maailma Eesti kodaniku passe väljastama postiteenuse vahendusel ning Soomes nii passe kui isikutunnistusi kätte andma välise teenusepakkuja teeninduspunktides. Toetame, et Eestil oleks toimiv ja laialdane aukonsulite võrgustik, mis toetab nii konsulaar teenuste osutamist kui ka majandusdiplomaatia suunitlusega tegevusi. Esindame Eestit ELi konsulaar poliitika aruteludes ning koostöös siseriiklike partneritega toetame viisapoliitika raames Eesti tuntust reisisihtkohana. Suurendame ennetavalt Eesti inimeste teadlikkust reisimisega seotud ohtudest ning pakume uudseid lahendusi, kasutades operatiivset ja lihtsalt kättesaadavat ohuteavitust. Eesmärkide täitmiseks on loodud veebikeskkond „Reisi targalt“ ja ühismeedia (Facebook) konto veebikonsul, keskendutakse ennetustegevustele ja riskikommunikatsioonile ning reisiinfot kogutakse riigiti. Osaleme kolmanda riiki puudutavate ELi ühiste konsulaarkriisi plaanide väljatöötamisel.
- Rahvusvahelise ja ELi õiguse koordinatsioon* teenuse sihiks on, et Eesti seisukohad rahvusvahelise ja ELi õiguse üldkõikumistes oleksid esindatud ja huvid kaitstud. Kaitstakse järjepidevalt Eesti riigi seisukohti ja huve rahvusvahelistes kohtutes (eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohus ja Euroopa Liidu Kohus) ning tagatakse riigiülese koordinatsiooni rahvusvaheliste lepingute menetluses. Samuti jälgitakse, et Eesti välispoliitilised seisukohad oleksid kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja EL-i õigusega. Toetatakse õigusliku ekspertteadmise ja sanktsioonipoliitika kujundamist ja jõustamist ning küberjulgeolekupoliitika kujundamist. Teenusega toetatakse Venemaa, Valgevene, Kesk-Aasia riikide ja Ukraina suunalist poliitikakujundamist ning Eesti seisukohtade kujundamist EL-i üldasjades. Rahvusvahelise ja EL-i õiguse koordinatsioonis on oluline kahepoolne koostöö Suurbritanniaga, Ameerika Ühendriikide, Saksamaa ja Prantsusmaaga ning Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga ning mitmepoolne koostöö Balti 3 formaadis ning rahvusvahelistes organisatsioonides (ennekõike ÜRO). Teenus toetab välismajanduse suunal EL-i vabakaubanduslepingute sõlmimist ja jõustamist kolmandate riikidega, välisinvesteeringute kaitse lepingute sõlmimist ning topeltmaksustamise vältimise lepingute sõlmimist. Tegevustega toetatakse ka Eesti viisapoliitika huvide esindamist EL-is ja kolmandates riikides. Eesti rahvusvahelise ja EL-i õiguse sisulist kvaliteeti toetab järjepidev koostöö ülikoolidega.
- Ministeeriumi 24h toimepidevus* teenuse sihiks on tagada välisriikides toimivate sündmuste ööpäevaringne uudis- ja kriisiseire, alati kättesaadav konsulaarhädadaabi ning ministeeriumi (sh välisesinduste) võimekus kas iseseisvalt või koos teiste partneritega operatiivselt kriisilukordadele reageerida ja neid lahendada.

Teostame ministriumile pandud ülesannete operatiivseks täitmiseks välis- ja julgeolekupoliitiliste sündmuste ööpäevaringset uudis- ja kriisiseiret, korraldame välisriigis aset leidva olulise või kriitilise sündmuse korral juhtkonna ning teiste vastutavate osakondade ja/või ametkondade teavitamise. Töövälisel ajal tagame ministriumi toimepidevuse, sh osutame ööpäevaringset ajakriitilist konsulaarhüdaabi välismaal hüta sattunud kodanikele.

4. *Sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll* teenuse sihiks on tagada, et Eesti välis- ja julgeolekupoliitilised hüvid oleksid Euroopa Liidu sanktsioonipoliitika kujundamisel esindatud ja kaitstud ning strateegilise kauba kontroll teostatakse kõikide nõuete kohaselt.

Teenusega esindatakse ja kaitstakse Eesti julgeolekupoliitilisi hüvisid Euroopa Liidu sanktsioonipoliitika kujundamisel. Tegevustes keskendutakse sanktsioonipoliitika kujundamisele, mis ka realselt mõjutaks Venemaa ja Valgevene režiime nii siseriiklikult kui välispoliitiliselt järgima inimõigusi austava demokraatliku valitsemistava ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid. Sellega tagame, et rahvusvahelise õiguse ja reeglitepõhise maailmakorra põhimõtete rikkumine toob rikkujale kaasa otsesed reaalmajanduslikud kulud ning isoleerituse avatud maailma väärtuseloomeahelatest ja rahvusvahelistest otsustusprotsessidest. Strateegilise kauba kontrolliga edendame Eesti ja lähiregiooni julgeolekupoliitilist keskkonda ning kokkulepitud sanktsioonipoliitika jõustamist tagades, et kõik strateegilise kauba kontrolli sammud teostatakse sisuliselt, kvaliteetselt ja nõuetele vastavalt.

Planeerimisperioodi tegevused

Rahvusvaheline õigus

Rahvusvahelise õiguse teemadest jääb seoses Venemaa sõjaga Ukrainas pikalt päevakorda karistamatuse vastu võitlemine ja kuritegude eest vastutusele võtmine, millega tegeletakse lisaks Ukrainale ja teiste riikide siseselt ka rahvusvahelisel tasemel – ennekõike Rahvusvahelises Kriminaalkohtus ja eri riikide koostõõmehhanismides. Ukraina on pöördunud ka Rahvusvahelise Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu poole, kus samameelsed riigid soovivad samuti menetluse astuda. Kuna Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul puudub jurisdiktsioon Ukrainas toime pandud agressioonikuriteo üle, on Ukraina initsiatiivil arutelu all agressioonikuriteo eritribunali loomine, mida Eesti aktiivselt toetab. Selle kõige taustal on oluline suurendada teadlikkust rahvusvahelisest humanitaarõigusest nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt. Samuti on oluline suunata arutelusid selle üle, kuidas rahvusvaheline õigus kohaldub küberruumis ja kosmoses.

Välislepingute menetluses on välisministrium võtnud suuna välislepingute menetluse lihtsustamisele ja kiirendamisele. Selleks on vajalik nii välissuhtlemisseaduse muutmine kui ka välislepingute andmekogu uuele platvormile viimine, et sellele saaksid juurdepääsu kõik menetlevad asutused.

Nii kahepoolne koostõõ kui ka koostõõ rahvusvahelistes organisatsioonides ning teisalt riigisisene suurem sidusus välissuhtluses on seotud ka kahepoolsete või mitmepoolsete välislepingute olemasolu ja asjakohasusega. Lepingud suurendavad suhete kindlust ja käitumise etteaimatavust konkreetses valdkonnas. Selleks on vajalik kaasajastatud välislepingute andmekogu, et välislepingute sõlmimise ettepanekute, läbirääkimiste ja jõustamisega seotud tegevused ja info oleksid ajakohased ja asutustele kättesaadavad ning koordineeritud tõhus. Menetluse efektiivsemaks muutmine kiirendab jõustamist, lepingute terviktekstide kättesaadavus aitab kaasa suhete selgusele ja kokkulepete täitmisele. Andmekogu analüüsi järgselt on vajalik leida rahastus arenduseks.

Konsulaarteenused ja ministriumi toimepidevus

Konsulaarteenuste kliendisõbralikkuse edendamist kajastab Üleilmse eestluse tegevuskava II tegevussuund. Tegevussuuna sihtideks on konsulaarteenuste muutmine kliendile senisest mugavamaks ja ajasäästlikumaks, kodanikudiplomaatia edendamine, välismaal elavate noorte kaasamine, eesti kultuuri rahvusvahelistumisele kaasaitamine ning Eesti sõprade ja diasporaat toel välismajanduskoostõõ edendamine.

Välisministeeriumi vastutuslõigus peitub konsulaarteenuste kliendimugavuse edendamise kohe realiseeritav arengupotentsiaal senisest suuremas e-keskkonna kasutamises, ennekõike passide ja ID-kaartide taotlemisel. Töötatakse koos riigisiseste partneritega (siseministeerium ning politsei- ja piirivalveamet) selle nimel, et e-keskkonna kasutamise aktiivsus suureneks ning korraldatakse infopäevi ja teavitustegevusi.

Pikemas perspektiivis muudetakse konsulaarteenuste saamine kliendile mugavamaks, juurutades uuenduslikke tööprotsesse biomeetria hõivamisel ning dokumentide kättetoimetamisel. Biomeetria hõivamise mobiilsuse ja paindlikkuse suurendamiseks on loodud tasuta sõrmejäljehõive teenus. Kasutades senisest enam dokumentide kättetoimetamist posti- ja kullerteenuste vahendusel, kaob kliendile ajakulukas vajadus dokumentidele ise saatkonda järele tulla. Soomes elavatel Eesti kodanikel tekib võimalus nii passi kui ka ID-kaardi kättesaamine välise teenusepakkuja teeninduspunktides, mis asuvad Soome erinevates linnades.

Välisministeerium korraldab välisesindustele regulaarseid kriisivalmiduse õppusi, et parandada välisesinduste võimekust operatiivselt reageerida asukohariigis toimuvatele sündmustele ning suurendada personali teadlikkust kriisiolukorras tegutsemisel ja peamajaga suhtlemisel.

Sanktsioonipoliitika ja strateegilise kauba kontroll

Pärast sõja puhkemist Ukrainas on Euroopa riigid ilmutanud Venemaa jaoks agressiooni hinda tõstvate sanktsioonide kujundamisel suurt ühtsust. Sanktsioonide eesmärk on Venemaa rahvusvaheline isoleerimine nii poliitiliselt kui ka majanduslikult.

2023. aastaks on Euroopa Liidus kehtestatud üheteistkümnes sanktsioonipakett. Planeerimisperioodil keskendutakse peamiselt edasiste Venemaa ja Valgevene vastaste sanktsioonide kujundamisele Euroopa Liidus, võttes arvesse Ukraina sõja kulgu, ning tagamisele, et liidu tasemel kokku lepitud sanktsioonirežiimi täidetakse liikmesriikides.

Valdkonnaspetsiifiliste sanktsioonide kujundamine ja nende riigiti järgimise tagamine eeldab, et välispartneritega suhtlemisel on Eesti diplomaatia riigisiselt hästi koordineeritud ja terviklik ning kaasatud on valdkonna asjatundjad. Nii tagatakse sanktsioonirežiimi kujundamisel, et enda kulud on minimaalsed ja oponendi kulud võimalikult suured. Selleks on vaja suurendada riigis teadlikkust sanktsioonidest, teavitada avalikkust ja turuosalisi uutest vastuvõetud sanktsioonidest ning jätkata koordinatsiooni pädevate asutustega ja sanktsioonide juhtühema kokkusaamisi. Lisaks on Euroopa Liidu tasemel vaja tagada, et seni kuni jätkub Venemaa agressioon Ukrainas, ei nõrgendata sanktsioonide regulaarsel ülevaatamisel varem kokku lepitud sanktsioonirežiimi.

Strateegilise kauba kontrolli valdkonnas on planeerimisperioodi prioriteediks strateegilise kauba kontrolli tegevuste e-keskkonna uuendamine (Stratlink-2) ning selle kasutusele võtmine. Jätkub strateegilise kauba komisjoni töö, kus mh on eesmärgiks igati hõlbustada strateegilise kauba tarneid Ukrainasse. Heal tasemel valdkondlik esindatus tuleb tagada Euroopa Liidu strateegilise kauba ja ekspordikontrolli töörühmades (COARM, WPDUG), rahvusvahelistes režiimides (WA, NSG, AG) ja lepetes (ATT).

5.4 MEEDE 4: välismajandus

5.4.1 Programmi 4. tegevus: Eesti välismajandushuvide edendamine ja kaitse

Eesmärk: Eesti on konkurentsivõimeline koht ettevõtte loomiseks ja arendamiseks ning siinsed ettevõtted on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised. Eesti on tuntud reisisihtkoht. Eesti ettevõtted on aktiivsed eksporditjad, ettevõtted (Eestis ja mujal) hindavad Eestit tegutsemiskeskonnana kõrgelt.

Tabel 6. Programmi 4.tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2024	Sihttase 2025	Sihttase 2026	Sihttase 2027
Ekspordi maht valitud riikidesse ³⁵ <i>Allikas: Statistikaamet; EIS/MKM/VM</i>	332 milj EUR (2022) ³⁶ 430 milj EUR (2021)	suureneb	suureneb	suureneb	suureneb
Ettevõtjate ja erialaliitude tagasiside EIS/MKM/VM toele <i>Allikas: EIS/MKM/VM</i>	83% (2022) ³⁷	80,00%	80,00%	80,00%	80,00%

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärged realiseerime peamiselt läbi kahe *teenuse*, mida Eesti ühiskonnale osutame: (1) *majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele, sh aukonsulite töö suunamine*; (2) *Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides*.

1. *Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele, sh aukonsulite töö suunamine* teenuse sihiks on koostöös EIS-i ja MKM-iga toetada ettevõtteid välisurgudele sisenemisel ja seal tegutsemisel ning soodustada välisinvesteeringute jõudmist Eestisse, ennekõike visiitide, kohtumiste ja ürituste korraldamise ning ettevõtjate nõustamise kaudu.

Teenuse keskmes on koos siseriiklike partneritega (EIS, MKM) suure lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordi edendamine ning Eestisse tehtavate välisinvesteeringute jätkusuutlik kasv. Teenus toetab ka Eesti tuntuse kasvu turismi sihtturuna ja turismiteenuste ekspordi. Samuti aitame Eesti ettevõtjatel kaitsta välisurgudel oma õigustatud huve, mis alternatiivtuluna realiseerub ärahoitud kahjudes. Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele on läbivalt sidustatud Eesti kahe- ja mitmepoolse koostööga kõikides maailma regioonides. Välisinvesteeringute puhul on läbivaks vajadus tagada kompromiss julgeolekupoliitiliste ja välismajanduslike huvide vahel. Majandusdiplomaatiliste tulemuste saavutamisel kaasame maksimaalselt olemasolevaid e-residente ning aukonsuleid. Selleks tõhustame aukonsulite määramise süsteemsust ja aukonsulite kaasamist. Ennekõike tegutseme selle nimel, et aukonsulid oleksid profiililt eesmärged toetavate eeldustega, motiveeritud ning piisavalt juhendatud ja koolitatud. Teenusega toetatakse ka asjaomaste strateegiade koostamist ja uuendamist.

2. *Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides* teenuse siht on luua ekspordi ja investeeringuid toetav toimivate lepingute baas, kaitsta Eesti majandushuve rahvusvahelistes organisatsioonides ning soodustada ELi siseturu ja taristu arendamist. Nende eesmärkide täitmisega luuakse eeldused välisinvesteeringute ja ekspordi jätkusuutlikuks kasvaks.

Rahvusvaheliste organisatsioonidega seoses on välismajanduspoliitika kujundamise prioriteetsemateks tegevusteks aidata kaasa, et ELil oleks vabakaubanduslepingud sõlmitud olulise osa maailma riikidega, toetada rahvusvahelise investeerimiskohtu loomist, aidata kaasa WTO mõjukuse hoidmisele ja suurendamisele ning edendada ELi siseturgu. Riikidevahelise tasandi kesksete tegevustega tagatakse peamiste majanduspartneritega välisinvesteeringute kaitse ja topeltnmaksustamise vältimise lepingute sõlmimine, vastastikuse mõistmise memorandumite sõlmimine prioriteetsetes majandussektorites (ennekõike digivaldkonnas) teiste riikide ja oluliste piirkondadega ning digitaalne andmevahetus kõigi Eesti majanduspartneritega Euroopas. Peale selle aitame kaasa suurte taristuprojektide ja transporditeenuste arendusprojektide teostamisele olenevalt Eesti avaliku sektori huvidest.

35 Eesti kaupade ja teenuste ekspordi maht Jaapanisse, Korea RV-sse ja Singapuri. Mõõdiku oli eelnevalt sõnastatud „EIS/MKM/VM koostöös loodud uut ekspordi - ekspordi maht“. Vt ka joonis 7. (Statistikaameti andmete põhjal);

36 Vt trendi Joonis 7

37 Ettevõtete tasandil toimub uuring 2023.a.sügisel

Planeerimisperioodi tegevused

Majandusdiplomaatiline tugi Eesti ettevõtjatele

Perioodi keskne strateegiline siht on tugevdada äridiplomaatia võimet, et Eesti ettevõtete ja riigi koostöö eksporditurgude vallutamisel oleks tõhus ning et uute välisinvesteeringute Eestisse toomisega saaks maksimaalselt realiseeritud rahvamajanduse tootlikkuse kasvupotentsiaal. Selleks parandame koostöös partneritega (EIS, MKM, Kaubandus- ja Tööstuskoda, ettevõtlusliidud) ekspordivaid ettevõtjaid uutel turgudel toetavate teenuste ja investoritele mõeldud teenuste kvaliteeti ja hõlmavust. Arendustegevustes on oluline roll RFFi rahastuse toel loodavatel ettevõtluskeskustel (käivitatud on ettevõtluskeskused Soulis ja Singapuris), riigistrateegiatel ning arendataval targal nõuandeteenusel. Suure majandusliku potentsiaaliga Ida-Aasia ja Kagu-Aasia regiooni uute esinduspindade kasutuselevõtt tähendab ka ettevõtluskeskuste lansseerimist. Sellega toetatakse Eesti kui uuendusmeelse digiriigi kuvandit Lõuna-Koreas ja Singapuris ning luuakse mainekujunduslikku kapitali, mis toetab Eesti ekspordivaid ettevõtteid. Ettevõtluskeskusi plaanitakse avada ka Lätis, Ühenkuningriigis, USA-s, Saksamaal ja Prantsusmaal.

2021. aastal sõlmiti välisministeeriumi, MKMi ja EISi vahel uus kolmepoolne ühiste kavatsuste protokoll. 2022. aastal allkirjastati ühiste kavatsuste protokollil väljendatud koostööprintsipe jõustav uuendatud kolmepoolne asutustevaheline koostööleping. Uuendatud kolmepoolne ühiste kavatsuste protokoll ja koostööleping aitavad kindlustada, et Eesti äridiplomaatiline välisesindatus toimib töö planeerimisel ja tulemuste saavutamisel ühtse meeskonnana (Team Estonia).

Strateegias „Eesti 2035“ on välisministeeriumi sihiks senisest enam võimendada kõikide poliitikavaldkondade potentsiaali võõrsil, sealhulgas kujundades Eesti välisesindustest koostöös erasektoriga uuenduslikud ettevõtluskeskused. Selle eesmärgi täitmiseks jätkub Eesti ettevõtjate ekspordivõimekuse edendamisele suunatud majandusdiplomaatiliste missioonide põhimõtete väljatöötamine ja ekspordimissioonide elluviimine prioriteetsetel sihtturgudel koostöös partneritega. RFFi vahendite toel koostame eksporditajaid aitavad riigi- ja regioonistrateegiad, kavandamisel on tark e-nõuandeteenus eksporditajatele, avamisel on välismajandust elavdavad uuenduslikud ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel ning ellu kutsumisel on globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad.

Esinduste tagasisidest nähtub, et suur kasutamata potentsiaal äridiplomaatias peitub senisest suuremas koostöös kohalike omavalitsuste ja regioonidega, seda eriti föderalse ning regiooniti heterogeense haldus- ja majanduskorraldusega riikides. Kasutada olevate ressursside piires suurendatakse planeerimisperioodil regioonidega seotud äridiplomaatiliste tegevuste aktiivsust, sealhulgas rakendatakse senisest enam uuenduslikke kohaloluvõimalusi, näiteks e-visitidid ja Eesti e-esitluskeskused.

2022. aastaks valmis välismajanduse, arengukoostöö, julgeoleku ning konsulaartemaatika vallas Eesti huve ja sihte kokkuvõttev Aafrika regioonistrateegia, mille rakendamine hõlmab kogu programmi planeerimisperioodi (2024–2027). Strateegias määratakse analüüside põhjal Eesti jaoks väliskoostöös potentsiaalid Aafrika riigid ja tegevusvaldkonnad, arvestades julgeoleku, arengukoostöö, välismajanduse ning konsulaarvaldkonnaga seotud faktoreid. Prioriteetsete riikidega asub kahepoolseid suhteid edendada peamajas paiknev erivolitustega esindaja. Aafrika riikidega, kellega puudub koostööks vajalik poliitiline deklaratsioon (*Memorandum of Understanding*), alustatakse selle koostamist.

Strateegiliste sihtide poole liikumist toetab tugevalt aukonsulite ja võõrsil elava eestlaskonna suurem kaasamine välismajandust toetavatesse tegevustesse, et parimal moel tagada Eesti huvide edendamine võõrsil. Kogu planeerimisperioodi vältel (2024–2027) jätkub 2019. aastal vastu võetud aukonsulite tegevuskava elluviimine, mis tähendab eesmärgipäraseid välismajandustegevusi, et meelitada Eestisse välisinvesteeringuid, edendada turismi ja ekspordi ning leida uusi äriprofiiliga aukonsuleid, neid koolitada ja lisada välisesindustega seotud koostöövõrgustikku.

Eesti huvide edendamine EL-is ja teistes rahvusvahelistes majandusorganisatsioonides

Eesti osalus välismajandust reguleeriva õiguse arendamisel on suuresti seotud ELi ja kolmandate riikide vaheliste kaubandus- ja investeringute kaitse lepingute sõlmimisega ning tööga WTOs.

Esindatakse Eesti seisukohti ELi ja kolmandate riikide vahelistes läbirääkimistes. Juba kehtivate vabakaubanduslepingute raames tuvastatakse võimalusi, kuidas Eesti ettevõtjaid paremini esindada ja probleeme kiiremini lahendada. Jätkatakse ka kahepoolsete investeringute kaitse lepingute läbirääkimisi ja sõlmimist välja töötatud uue mudellepingu alusel, lähtuvalt 2021. aastal Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud investeringute kaitse tegevuskavast. Majandushuvide kaitsmiseks ja edendamiseks ning kaubandustõkete vähendamiseks tähtsustatakse uusi turge avavate kahepoolsete lepingute sõlmimist ning seiret. Selleks on muu hulgas oluline viia uuele tasemele välislepingute andmekogu. Tegevus on eriti tähtis inflatsioonikriisi ja võimaliku majandussurutise tingimustes, mis eeldatavasti toob kaasa suurenenud proteksionismi ja välismajanduse poliitilise polariseerumise.

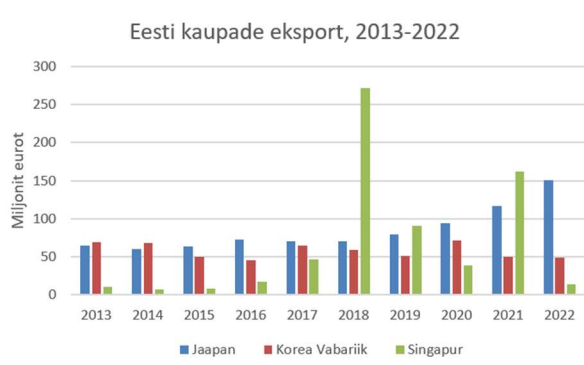
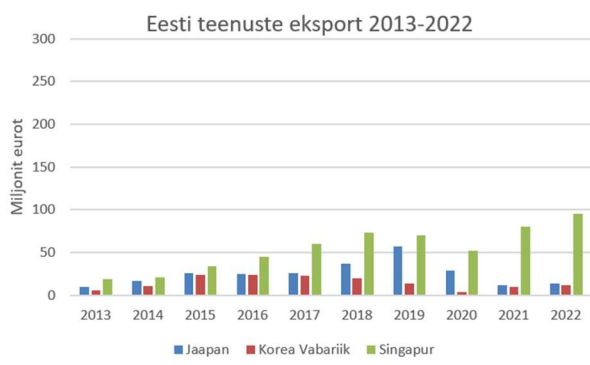
Välismajanduspoliitikas on perioodil 2024–2027 vaja tähelepanu pöörata globaalsete ettevõtete minimaalse tulumaksumäära kehtestamise ja hargmaiste korporatsioonide õiglase maksustamise teemalistele aruteludele OECD-s. Tähelepanu pööratakse ka 2023. aasta WTO ministrite kohtumise järeldustele, mis saavad oluliselt mõjutama EL-i ja Eesti väliskaubanduspoliitika tulevikku. Samuti jätkatakse Eesti huvide rõhutamist WTO-ga seotud teemadel EL tasandi läbirääkimistel ja aruteludel ning samameelsete riikide ringis.

Eesti majanduse ja ettevõtete huvidega arvestamise ning nende konkurentsivõimelisuse tagamiseks maailmaturul on vaja aktiivselt osaleda ELi rohelise kokkuleppe rakendamisega seotud uute algatuste läbirääkimistel. Tähelepanu tuleb pöörata ka ELi kaubanduse kaitsemeetmete tööriistakastile, et ELi käsutuses oleksid meetmed olukordadeks, kus kolmandad riigid kehtestavad ebaseaduslikke proteksionistlikke meetmeid ning blokeerivad WTO vaidluste lahendamist.

Põhja- ja Baltimaad on Eesti ettevõtete lähimad ja tähtsaimad välisturud, kus tuleb jätkata Eesti ettevõtete toetamist ja äridiplomaatia arendamist ning samuti tööd välisinvesteringute kaasamisel ja turismi edendamisel. Eraldi eesmärk on kõrgharidusega seotud kvalifikatsioonide automaatse akadeemilise tunnustamise lepingu saavutamine Põhja-Balti regioonis 2030. aastaks. Digikoostöös on Eesti pikaajaline prioriteet leida koostöövõimalusi lähiriikides X-tee platvormi kasutuselevõtuks ning saavutada e-valitsemises ja andmevahetuses regionaalse koostööpiirkonna teke. Energeetika- ja transpordivallas on oluline arendada regionaalseid ja kaugemaid ühendusi ning leida toetus, et meie regiooniga seotud suurprojektide elluviimine jätkuks.

WTO reeglite põhise kaubanduse raames – st väljaspool ELi vabakaubanduslepingute partnerriike – on ja jääb ka Eesti ettevõtete jaoks olukord dünaamiliseks mitme olulise kaubanduspartneri turul. Otsuseid, mis puudutavad olulisel määral Eesti ettevõtjaid ja Eesti huve reeglipõhisuse kaitsel, tehakse ka OECDs (mh maksupoliitika, OECD roll G20 sekretariaadina, koostöö olulisemate majandusriikidega väljaspool organisatsiooni). Tagatakse Eesti huvide kaitse koordineeritult teiste ministriumidega.

E-residentsuse programmi pikemaajalisem eesmärk on suurendada Eesti ettevõtluskeskkonna rahvusvahelist atraktiivsust, mille tulemusena jõuavad Eestisse uued välisinvesteringud ning suureneb suure lisandväärtusega töökohtade loomine. Peale eesmärgi väljastada võimalikult suures mahus e-residendi kaarte jätkatakse saatkondade tasemel tegevusi, et uued ja olemasolevad e-residendid ka tegelikult e-residentsuse pakutavaid võimalusi kasutama hakkaksid, et saavutada e-residentsuse programmi majanduslikke eesmärke. Korraldatakse saatkondade osalusel e-residentidele mõeldud üritusi ning luuakse kohapealseid e-residentide kontaktvõrgustikke. Tegevused, mis kaasavad olemasolevaid e-residente ja kutsuvad neid üles olema aktiivsemad, toetavad otseselt ka äridiplomaatia tulemusi saavutamist.

Joonis 7. Eesti teenuste (vasakul) ja kaupade eksport Jaapanisse, Korea Vabariiki ja Singapuri, 2013-2022

Tabel 7. Eesti kaupade ja teenuste eksport Jaapanisse, Korea Vabariiki ja Singapuri, 2021-2022, miljonit eurot.

	kaubad		teenused	
	2021	2022	2021	2022
Jaapan	116,9	150,2	11,7	13,8
Korea Vabariik	49,6	48,4	10,0	11,7
Singapur	162,3	13,5	80,6	95,0
3 riiki kokku	328,8	212,1	102,3	120,5

Allikas: Statistikaamet (13.juuli 2023)

Eesti eksport kolme sihtriiki, Jaapanisse, Korea vabariiki ja Singapuri, 2022.aastal võrreldes 2021.aastaga vähenes, sh kaupade eksport vähenes 117 miljoni euro võrra, samas teenuste eksport 13 miljoni euro võrra suurenes.

5.5 MEEDE 5: arengukoostöö ja humanitaarabi

5.5.1 Programmi 5. tegevus: arengukoostöö ja humanitaarabi koordineerimine

Eesmärk: Eesti panus globaalsesse julgeolekusse ja kestlikku arengusse on kasvanud, sealhulgas on laienenud arengukoostöö ja humanitaarabi mõju ning tõhusus.

Tabel 8. Programmi 5.tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihhtase 2024	Sihhtase 2025	Sihhtase 2026	Sihhtase 2027
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng ³⁸ – demokraatia <i>Allikas: Economist Intelligence Unit (EIU)</i>	5,62 (2022) 4,8 (2021)	4,90	5,00	5,10	5,20
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng – õigusriik ³⁹ <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,54 (2022) 0,53 (2021)	0,53	0,55	0,57	0,59
Arengukoostöö prioriteetsete riikide areng – Sotsiaalne areng ⁴⁰	74,3 (2022) 74,9 (2021)	74,90	75,00	75,10	75,20

³⁸ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (5,42), Mold (6,23) Gruusia (5,20) keskmisena; Eestil sama näitaja 2022.aastal 7,96. EE Political participation oli 6,67. EE Overall index oli 27.positsiooniga; [Avaldatud 2023](#).

³⁹ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (0,5), Mold (0,52), Gruusia (0,6) keskmisena; 2022.a oli Eestil õigusriigi näitaja 0,82;

⁴⁰ Arvutatud arengukoostöö prioriteetsete riikide Ukr (74,17), Mold (74,19), Gruusia (74,43) keskmisena ; 2022.a. oli Eestil sama näitaja 86,16/18.; Arvestuses 97 riiki. Rankingud vastavat 52/51/50

<i>Allikas: Social Progress Imperative</i>					
Eesti rahaline panus arengukoostösse (OECD ODA arvestus) <i>Allikas: OECD DAC</i>	0,16% (2022)	0,23%	0,25%	0,26%	0,27%

Teenused

Arengukavas kirjeldatud huvisid ja eesmärgid realiseerime peamiselt kahe teenuse, mida Eesti ühiskonnale osutatakse: (1) *Eesti arengukoostöö poliitika kujundamine*; (2) *Eesti humanitaarabipoliitika kujundamine ja rakendamine*.

1. *Eesti arengukoostöö poliitika kujundamine* teenuse sihiks on kujundada Eestist omanäoline, rahvusvahelisi arengueesmärgi toetav ning üldtunnustatud arengukoostöö põhimõtetest lähtuv doonorriik, kelle abi on partnerriikides oodatud ja nende arengule kasulik, kes on avatud koostööle ka teiste doonoritega ning kelle töö aitab otseselt saavutada kestliku arengu eesmärgi ja vähendada vaesust.

Eesti arengukoostöö poliitika kujundamisel ja koostöös SA Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskusega (EstDev) elluviimisel keskendutakse prioriteetsetele valdkondadele, kus Eesti on tulemuslikult tegutsenud. Keskendutakse demokraatia ja õigusrõõgi arengule kaasa aitamisele ning heade valitsemistavade juurutamisele; kodanikuühiskonna toetamisele ning rahu ja stabiilsuse tagamisele; kvaliteetse hariduse kättesaadavuse parandamisele; majandusarengu edendamisele; tervishoiu arendamisele ning avalikkuse – eriti noorte – teadlikkuse suurendamisele arengukoostööst ja kestliku arengu probleemidest. Tegevuste fookuses on koostöö tihendamine teiste doonoritega, sh rahvusvahelistes koostööprojektides osalemiseks kaasrahastuse tagamine; ELi rahastusvahendite, mestimisvõimaluste (*Twinning*) ja Taiex programmide aktiivsem kasutamine ning Eesti arengukoostöö rakendajate rahvusvahelise koostöö ja ELi programmide raha taotlemise eelduseks olevate hindamisprotseduuride läbiviimise võimekuse edendamine. Rahvusvaheliste organisatsioonide tasemel osaletakse arengukoostöö poliitika kujundamisel ÜRO 2. komitees, ELi institutsioonides, töörühmades ja komiteedes ning Euroopa tiimi algatustes. Lisaks, alates 2023. juulist on Eesti OECD arengukoostöö komitee (DAC) looge, ja rakendab komitee poolt heaks kiidetud põhimõtteid Eesti arengukoostööpoliitikas. Teenusega tagatakse Eesti panus Euroopa Liidu Digitaalsus arengukoostöös (*D4D*) initsiatiivi töös Aafrika suunal, lisaks loodi ka Idapartnerlus-suunaline haru, millega hakatakse samuti tegelema. Teenus panustab ka valdkondlike strateegiate ja poliitikadokumentide koostamisse.

2. *Eesti humanitaarabipoliitika kujundamine ja rakendamine* teenuse sihiks on päästa inimelusid ning abistada loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofides ja kriisides kannatanuid. Loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofidele ja kriisidele reageerimine rahvusvaheliselt kokku lepitud reeglite kohaselt, arvestades Eesti võimekust ja toetades selle arengut ekspertide kaasamise kaudu rahvusvahelistes kriisisituatsioonides humanitaarabi koordineerija või abiandjana.

Teenusega edendatakse loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofidele ja kriisidele reageerimise võimekust rahvusvaheliselt kokku lepitud reeglite kohaselt, arvestades Eesti võimekust. Toetame ka humanitaarabi elluviimise arengut, edendades ekspertide kaasamist ja täites rahvusvahelistes kriisisituatsioonides humanitaarabi koordineerija või abiandja rolli. Humanitaarabi rakendamise fookuses on pikaajalised ja akuutsed kriisid. Eesti humanitaarabipoliitika keskendub tegevusvaldkondadest rahvusvahelisele humanitaarõigusele, humanitaartöötajate kaitsele, humanitaarinnovatsioonidele, vajaduste hindamise süsteemi tõhustamisele (sh kasutades uuenduslikke IKT-lahendusi), poliitikavaldkondade sidususele, abi tõhususele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Pikaajaliseks sihiks on edendada rahvusvahelist humanitaarabi printsiipe järgivat koordineerimist, seda ka militaar- ja tsiviilorganisatsioonide vahel, mis võimaldab parimal viisil ühendada päästetööd, hädaabi, esmasd taastamistööd ja arengukoostöö ning toetada sihtriigi jätkusuutlikku arengut. Rv organisatsioonide tasemel

osaleme humanitaarabi poliitika kujundamisel ÜRO 3. komitees ja EL-i institutsioonides. Lisaks on Eesti ÜRO humanitaarasjade koordinaatsioonibüroo (OCHA) doonorite toetusrühma liige ja ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) täitevnõukogu liige. Teenusega toetab Eesti ÜRO kui ainsa universaalse ja legitiimse ülemaailmse humanitaarabisüsteemi toimimist ning Rahvusvahelise Punase Risti Komitee kui rahvusvahelise humanitaarõiguse ja Genfi konventsioonide looja tegevust.

Planeerimisperioodi tegevused

Demokraatliku Ukraina ülesehitamise toetamine

- a) Ida-Euroopa julgeolekukeskkonna ja majandusliku arengu tulevik sõltub Ukraina ülesehitamisest demokraatlikuks, majanduslikult tugevaks õigusriigiks. Maailmapanga hinnangul vajab Ukraina lähiaastate jooksul esmase ülesehitustöö ja ühiskonna toimepidevuse taastamiseks lisavahendeid suurusjärgus 105 miljardit dollarit. Lähitulevikku silmas pidades on eriti kriitiline tagada Ukraina riigirahanduse likviidsus. IMF-i hinnangul jääb Ukraina kuine riigisektori puudujääk keskmiselt viie miljardi euro juurde.
- b) Eesti on Ukraina abistamisel võtnud eesmärgiks olla aktiivne nii kahepoolsetel kui ka eestkõneleja rollis mitmepoolsetes rahvusvahelistes formaatides. Eesti tahab olla Ukraina ülesehituse küsimustes diplomaatiliselt aktiivne. Eesti soovib korraldada (2025.a.) rahvusvahelist Ukraina ülesehituskonverentsi. 2022. aastal toimus ülesehituskonverents Šveitsis Luganos. 2023. aastal korraldab konverentsi Ühendkuningriik, 2024. aasta konverentsi korraldamiseks on näidanud valmisolekut nii Saksamaa kui ka Poola.
- c) Oluline tegevussuund Ukraina arendamisel demokraatlikuks õigusriigiks on igakülgne toetus Ukraina tulevasele ühinemisele Euroopa Liiduga, viies ellu vastavat tegevuskava. Ukraina edukas ühinemine EL-iga eeldab riigiaparaadi reformimist, milles Eesti saab oma ajaloolise kogemuse ning avatud, uuendusmeelse, korrupsioonivaba ja demokraatliku valitsemistava juhtriigina Ukrainat toetada. Sellega abistab Eesti Ukrainat Euroopa Komisjoni esitatud tegevuskava seitsme sammu täitmisel, eeskätt korrupsioonivastase võitluse, rahapesuvastase võitluse ja Ukraina ametnike koolitamise valdkondades. Eesti toetatud ühiskonna arendamise projektid lähtuvad sisseehitatud vastupanuvõime põhimõttest ning aitavad seeläbi tagada Ukraina ühiskonna turvalisust ja julgeolekut.
- d) Eesti peab olema esirinnas Ukraina taristu taastamises ja majanduse ülesehitamises. Eesti teostab ülesehitusprojekte võimalikult palju ise, kuid kaasab vajadusel partnereid. Keskendutakse projektidele, mille mõju on võimalikult kiire ja loovad eeldusi tulevaseks pikaajaliseks majanduskoostööks. Majandusliku abi formaatides keskendub Eesti loodavale ELi formaadile. Kaasatakse teisi doonoreid, sealhulgas Žõtömõri oblasti ülesehituseses Portugali, samuti pikaajalisi koostööpartnereid (Ühendkuningriik, Põhjamaad ja USA).

Humanitaarkriiside lahendamine

Ukraina ülesehitamise toetamise kõrval vajab Ukraina ka humanitaarabi. Ukraina sõjapõgenikke toetatakse nii kohapeal kui ka riigist väljas. 2023. aasta juuni seisuga vajab Ukrainas humanitaarabi 17 miljonit inimest inimest, kellest 5 mln on sisepõgenikud⁴¹. Euroopasse on 2023. a jaanuari keskpaigaks jõudnud ca 8 mln sõjapõgenikku. Sisepõgenike puhul on eriti oluline toetada nende hakkamasaamist talveperioodil. Valdav osa Ukraina humanitaarabist on osutatud ÜRO ja Euroopa Liidu vahendusel. Eesti on Ukrainale andnud abi hinnanguliselt 21,6 mln euro mahus (kuni 2022), sh Eesti avaliku sektoris abi mahus 2,7 mln eurot.

Ukraina sõja ajal ei ole leevenenud maailma muud humanitaarkriisid ning püsib väga suur rändesurve Euroopa Liidu kagu-, lõuna- ja loodepiiridele. Eesti peab koostöös samameelsete riikidega seisma igati vastu narratiivile, et Ukrainale humanitaarabi osutamiseks suunatakse ümber teistele abi vajavatele

⁴¹ [Ukraine emergency | UNHCR](#) (juuni, 2023 seisuga)

riikidele mõeldud vahendeid. Seda narratiivi levitab rahvusvahelises suhtluses maailma lõunapoolsete riikidega Venemaa.

Planeerimisperioodi üheks suurimaks uueks prioriteediks on tagada, et Eesti osutatav humanitaarabi ja arengukoostöö toetaks igakülgset Ukraina tsiviilelanike sõjakannatusi. Välisministeeriumi sihiks on Ukraina abistamiseks eraldatavaid vahendeid kasutada maksimaalse tõhususe ja mõjuga, mis eeldab lisaks siseriiklikele partneritele ja kolmandale sektorile ettevõtjate senisest suuremat kaasamist.

Arengukoostöö arenguprioriteedid

Arengukoostöö valdkonnas liitus Eesti 2023.aasta 4.juulil OECD DACga. kõik DAC-i 31 liiget (DAC liikmed on enamuse EL liikmesriigid, lisaks suurdoonorid nagu USA, Kanada, Jaapan, Austraalia, hääletasid EE vastuvõtmise poolt. See on kvaliteedimärk arengukoostöös, mis aitab tagada Eesti arengukoostöö ja humanitaarabi valdkonna professionaalsuse ning suurendab senisest enam Eesti võimalusi viia ellu projekte koostöös teiste oluliste suurdoonoritega.

Eesti arengukoostöö projektide puhul on alates 2022. aastast hakatud juurutama OECD DAC-i kinnitatud mõjude hindamise süsteemi, millega tagatakse välispoliitika arengukavas 2030 seatud laiem siht suurendada Eesti arengukoostöö kestlikku mõju ja tõhusust.

Arengukoostöö ja humanitaarabi vallas on planeerimisperioodi olulisemad tegevused seotud ka arengukoostöö rakendusasutusega (SA Eesti Rahvusvaheline Arengukoostöö Keskus – edaspidi EstDev). Keskuse eesmärk on eristada arengukoostöö rakendamist ja valdkondliku poliitika üleriigilist kujundamist.

Töötatakse välja Arengukoostöö ja Humanitaarabi strateegiat 2024-2030. Uues koostöökorralduses jääb ministeeriumi rolliks arengukoostöö- ja humanitaarabipoliitika kavandamine, humanitaarabipoliitika elluviimine, poliitilise tasandi rahvusvaheline suhtlus ning valdkonna mõjude hindamine. EstDev-i ülesandeks on arengukoostööpoliitika elluviimine, kaasates kolmanda, avaliku ja erasektori kogemust taotlusvoorude kaudu, ning kasvatades ja koondades Eesti võimekust ja kompetentsi rahvusvahelistes arengukoostööprojektides osalemiseks.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi moodustavad viis omavahel tihedalt seotud programmitegevust, mille eest vastutavad välisministeeriumi neli sisuteemade asekanter: poliitika valdkonna asekanter, globaalvaldkonna asekanter, juriidilise ja konsulaarvaldkonna asekanter ja välismajanduse ja arengukoostöövaldkonna asekanter. Haldusküsimuste asekanter vastutab meetmete vahelise koordineerimise ja tugiteenuste eest. Kogu tulemusvaldkonna ja programmi täitmist juhib välisministeeriumi kanter. Väliseesti kogukonnale suunatud tegevuste ametkondade üleseks koordineerimiseks koostati 2021. aastal välisministeeriumi eestvedamisel „Üleilmse eestluse tegevuskava“.

Programm vaadatakse läbi ja seda täiendatakse vähemalt kord aastas. Programmi täitmise kohta antakse aru igal aastal valdkonna tulemusaruandes.

Programm „Välispoliitika ja arengukoostöö“ on seotud järgmiste tulemusvaldkondade ja programmidega: [Riigi eelarvestrateegia | Rahandusministeerium \(fin.ee\)](#)

- ✓ julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna programm „Sõjaline riigikaitse ja heidutus 2023-2026“
- ✓ teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse tulemusvaldkonna „Ettevõtluskeskkonna programm 2023-2026“;
- ✓ transpordi tulemusvaldkonna „Transpordi konkurentsivõime ja liikuvuse programm“ (2023-2026);
- ✓ infoühiskonna tulemusvaldkonna „E-riigi ja sideturu arendamise programm“ ning „Küberturvalisuse programm 2021-2024“;
- ✓ digiühiskonna programm „Digiühiskonna programm 2022– 2025“
- ✓ rahvastiku ja sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna „Üleilmse eestluse tegevuskava“, „Tugev kodanikuühiskond“;
- ✓ energeetika tulemusvaldkonna „Energeetika programm 2023-2026“;
- ✓ teadmussiirde programm „Teadmussiirde programm 2022- 2025“

- ✓ eesti keele ja eestluse tulemusvaldkonna „Keeleprogramm“;
- ✓ targa ja tegusa rahva tulemusvaldkonna „Haridus- ja noorteprogramm“;
- ✓ keskkonna tulemusvaldkonna „Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm“;
- ✓ töhusa riigi tulemusvaldkonna „Riigi rahanduse programm“, „Regionaalpoliitika programm“ ja „Finantspoliitika programm“;
- ✓ põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna programm „Põllumajandus, toit ja maaelu“ 2023-2026
- ✓ õigusriigi tulemusvaldkonna programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum 2023-2026“;
- ✓ kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna „Kultuuriprogramm 2023-2026“;
- ✓ kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna „Spordiprogramm 2023-2026“;
- ✓ keskkonna tulemusvaldkonna „Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm“;
- ✓ õigusriigi tulemusvaldkonna programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“.